

บทที่ 4

แนวคิดเชิงอภิปรัชญา

4.1 ความนำเบื้องต้น

อภิปรัชญา (Metaphysics) คือ ปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยสิ่งเป็นจริง เช่น พระเป็นเจ้า (God) โลก (world) วิญญาณ (soul) สาระ (substance) เจตจำนงเสรี (free will) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540 : 63) อภิปรัชญามุ่งแสวงหาความจริงแท้ของโลก จักรวาล และมนุษย์ว่ามีความเป็นจริงอย่างไร ความเป็นจริงนั้นมีลักษณะอย่างไร เป็นวัตถุหรือจิต และมีอิสระหรือไม่

ชนเผ่าไท้อีสานมีโลกทัศน์ในเรื่องกำเนิดโลก มนุษย์ และสิ่งเหนือธรรมชาติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน เดิมทีมีความเชื่อว่าผีฟ้าผีดินเป็นผู้สร้างโลก มนุษย์ และสรรพสิ่งขึ้น ต่อมาเมื่อยอมรับนับถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็เชื่อเรื่องกรรมที่ว่า มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นเพราะกรรมของแต่ละคน ชีวิตนี้ไม่ใช่ชีวิตสุดท้าย มนุษย์เคยเกิดเป็นอย่างอื่นมาแล้ว และยังสามารถเกิดเป็นอย่างอื่นอีกต่อไป แล้วแต่ “บุญทำกรรมแต่ง” เพราะชาวอีสานเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาเพื่อใช้ชาติของตน อิทธิพลของสองแนวคิดดังกล่าวได้ถูกผสมหล่อหลอมให้กลายเป็นความเชื่อหนึ่งเดียวที่มีวิธีปฏิบัติในทางพิธีกรรมแบบเดียวกัน หรือเชื่อมโยงกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

4.2 โลกทัศน์ชนเผ่าไท้อีสานเกี่ยวกับอภิปรัชญา

โลกทัศน์ (Worldviews) หมายถึง ผลรวมของมโนทัศน์ของบุคคลแต่ละกลุ่ม หรือแต่ละระบบที่มีต่อสิ่งที่อยู่รอบตัวเราและจักรวาล (ธวัช ปุณโณทก, 2522 : 326) และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า โลก หมายถึง แผ่นดิน โดยปริยายหมายถึง มนุษย์ ทัศน์ (ทรรศนะที่ใช้) หมายถึง ความเห็น การเห็น สิ่งที่เห็น เครื่องรู้เห็น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, 2525 : 389) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดโลกทัศน์ก็คือ ความเชื่อ ซึ่งได้รับการเพาะบ่ม สืบทอดมาเป็นเวลายาวนานอย่างมีระบบ และมีการประพฤติปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองเชื่อนั้น วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานได้กล่าวถึงความเชื่อของชนเผ่าไท้อีสานที่มีต่อโลก มนุษย์ และสรรพสิ่งออกเป็นสองส่วน คือ ความเชื่อแบบพุทธปรัชญา กับ ความเชื่อแบบภูติผีวิญญาณ สำหรับความเชื่อแบบพุทธปรัชญา คือเชื่อตามหลักอสังคายนาดูตรที่ว่าหลังจากที่โลกพังพินาศไปแล้ว สัตว์ก็พากันไปเกิดในอภิสรรพหม สัตว์เหล่านี้มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีเปล่งออกจากร่างกาย สัตว์จะไปได้ในอากาศ ต่อมาเมื่อโลกเวียนกลับมาเจริญอีกครั้ง สัตว์เหล่านี้ก็จุติจากอภิสรรพหมมาเกิดในโลก

ตอนแรกโลกยังมีแต่ น้ำ ไม่มีดวงจันทร์ ดวงดาว ไม่มีกลางวัน กลางคืน ไม่มีเพศชาย เพศหญิง พอโลกมีวิวัฒนาการมากขึ้น สัตว์ต่างก็พากันกินจ้วนดินที่ผุดขึ้นตามสถานที่ต่างๆ จนทำให้รัศมีที่เปล่งออกจากร่างกายหายไป และปรากฏเป็นเพศชาย เพศหญิง มีสังคม ดำรงเผ่าพันธุ์ ประกอบกิจการงานเรื่อยมา ตามลำดับ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน่วยที่ 1-6, 2533 : 322-323)

ส่วนความเชื่อแบบภูติผีวิญญาณ หรือ วิญญาณนิยม (Animism) นั้นน่าจะเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาก่อนการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา คือเชื่อว่าพญาดิน (ผีที่ใหญ่ที่สุดมีลักษณะเหมือนเทวดา) เป็นผู้สร้าง ผู้กำหนด ผู้ควบคุม และเปลี่ยนแปลงสรรพสิ่ง ความเชื่อนี้มีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานและมีการบอกเล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาล สำหรับรายละเอียดจะกล่าวถึงในประเด็นโลกทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติของโลกและมนุษย์

โลกทัศน์เกี่ยวกับอภิปรายของชนเผ่าไทอีสาน ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

4.2.1 โลกทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติของโลกและมนุษย์

4.2.1.1 ธรรมชาติของโลก

แนวความคิด ความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าไทอีสานที่มีต่อโลกมีอยู่สองส่วนคือ แนวคำสอนของพระพุทธศาสนา กับลัทธิภูติผีวิญญาณดังที่กล่าวแล้วข้างต้น และแบ่งออกได้อีกเป็นสามทศนะ คือ ทศนะแรกมาจากวรรณกรรมเรื่องขุนบรม เชื่อว่า โลกและสรรพสิ่งในโลกถูกสร้างขึ้นด้วยพลังอำนาจของพญาดิน ผู้เป็นเจ้าของผีทั้งปวง ปรากฏการณ์ต่างๆ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง เป็นต้น ล้วนเกิดจากอำนาจของพญาดิน วรรณกรรมเรื่องนี้บันทึกไว้ว่า โลกและสัตว์ทั้งหลายเกิดจากน้ำเต้าปุ้น 2 ผล ภายในน้ำเต้าปุ้น 2 ผลนี้มีมนุษย์ชายหญิงและสัตว์ต่างๆ อีกมากมาย ต่อมาแดนใต้เจื่อน้ำเต้าปุ้น สรรพสิ่งทั้งหลายจึงหลั่งไหลออกมา (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2537 : 24) ทศนะที่สองมาจากมูลปฐมปิณนา และปฐมมูล เชื่อว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ทรงแสดงธรรมแก่เหล่าพระอรหันต์ว่า ในปฐมกาล ไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ โลก ไม่มีนรก สวรรค์ ไม่มีศาสนา มีแต่ความว่างเปล่า ต่อมาก็เกิดพระธรรมขึ้นก่อน แล้วจึงเกิดลม น้ำ ดิน หิน เกิดเป็นทวีปทั้งสี่ เกิดพระพุทธเจ้าในบัวหลวงใหญ่นามว่า “พระปฐมมา” พระองค์อุ้มน้ำโคลนผสมกับน้ำและดินเป็นปู้สังกะสา ย่ำสังกะสี มนุษย์รุ่นแรกของโลก ทั้งคู่กินอาหารทิพย์ “บนแผ่นดินท่ารอยไถ่ ดินไม้เท้าลำเทียน” ไม่มีดีดหาราคะใดๆ ต่อมาได้กินข้าว จึงเกิดดิ้นหาราคะขึ้น สมสู่กัน จนเกิดลูก 8 คน ปู่และย่าได้นำสัตว์ 8 ชนิดมาให้ลูกเล่น คือ ครุฑ แมว ราชสีห์ เสือโคร่ง นาค หนู ช้าง วัว ต่อมาสัตว์เหล่านี้เป็นพาหนะของเทวดาประจำทิศทั้ง 8 หลังจากนั้น พระปฐมมาได้อุ้มน้ำโคลนออกมาเป็นเขาพระสุเมรุรูปแปดเหลี่ยม บนเขาพระสุเมรุเป็นสวรรค์ที่อยู่ของแดน ได้เขาพระสุเมรุเป็นนรก (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2537 : 22-23) ทศนะที่สาม มาจากความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาเรื่อง

อัครัญญสูตรที่มีปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย เป็นการกล่าวถึงวิวัฒนาการของโลก จักรวาล และมนุษย์ตามคติทางพระพุทธศาสนา

ทัศนะแรกที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องขุนบรมที่เชื่อว่า โลกและจักรวาล ถูกสร้างขึ้นโดยพลังอำนาจของพญาเถนจัดเป็นความคิด ความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าไทอีสานที่ผ่านการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมา และบันทึกเป็นวรรณกรรมเพื่อบอกเล่าเรื่องราวในอดีตให้อนุชนคนรุ่นหลังได้รับรู้ และช่วยกันรักษาคติความเชื่อนั้นไว้ต่อไป ส่วนทัศนะที่สองจากเรื่องมูลปฐมนินาและปฐมมูล ที่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดพระอรหันต์ถึงเรื่องพระปฐมาทรงอุเทจโกลสมกับน้ำและดินเป็นปฐักกะสา ยาสักกะสี ซึ่งถือว่าเป็นมนุษย์คู่แรกของโลกและมีลูกมีหลานสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนั้น น่าจะเป็นความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมเรื่องปฐักกะสา ยาสักกะสี กับความเชื่อตามแนวของพระพุทธศาสนา ที่ชนเผ่าไทอีสานรับมาในภายหลัง จึงพยายามโยงให้ผสมกลมกลืนกัน โดยการอ้างว่าเป็นการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าก็เนื่องมาจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนานั้นเอง สำหรับทัศนะที่สาม คือ ความเชื่อเรื่องอัครัญญสูตร ถือได้ว่าเป็นความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะมีหลักฐานปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย

จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมอีสานเกือบทุกเรื่อง ผู้แต่งมักจะอ้างว่าเป็นพุทธชาดกทั้งสิ้น หรือไม่ก็บอกว่าเป็นการแต่งเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า จึงไม่กล้าเอ่ยนามตนเองเพราะกลัวบาปกรรมและถือว่าเป็นการทำบุญเอาหน้า เมื่อพิจารณาจากทัศนะทั้งสาม ทำให้แยกโลกออกได้เป็นสองแบบ คือ โลกที่ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นจากอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติคือพญาเถนตามแนวคิดดั้งเดิม กับโลกที่เกิดขึ้นและดำเนินเคลื่อนไหวเองตามธรรมชาติตามแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา

ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่นำมาวิจัยในครั้งนี้ ไม่ปรากฏว่ามีเรื่องใดที่กล่าวถึงกำเนิดโลก การสร้างโลกไว้โดยตรง แต่มีการกล่าวถึงวิวัฒนาการของโลกว่า ดำเนินเคลื่อนไหวไปอย่างไรจากวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ วรรณกรรมเรื่องนี้ได้กล่าวถึงการสร้างบ้านเมืองของสองกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่คือ พญาเถน กับพญาขอม

“ปางเมื่อ หนองแสตั้ง	ภูสูง ดินต่อ ภายพูน
โลกได้เกิดขึ้น	ในพื้นที่สูงเสียง นันแล้ว
บัดนี้จักกล่าว	หนองแสเจ้าลงมาตั้งแต่ง
เพื่อนได้ จัดแต่งสร้าง	ปางเค้าก่อนหลัง
อันแต่ ในดินเค้า	ปฐมเก่าเป็นมา
เมืองพญาเถน	ฝ่ายเหนือแบ่งสร้าง

มาทางใต้
จัดแจงบ้าน

พญาขอมปูนแต่ง
การสร้างให้สูงเสียด แท้แล้ว”
(ผาแดงนางไอ่, : 1-2)

วรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ กล่าวไว้ว่าจุดเริ่มต้นของโลกคือหนองแส เริ่มแรกมีปฐมกษัตริย์สองพระองค์ทรงปกครองดูแล คือ พญาแถน กับพญาขอม แบ่งการปกครอง ออกเป็นสองส่วน ทางด้านทิศเหนือพญาแถนทรงปกครอง ทางด้านทิศใต้พญาขอมทรงปกครอง ทั้งสองพระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นเรื่อยมา

4.2.1.2 ลักษณะของโลก

จากการวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชนเผ่าไทอีสานมีความเชื่อในเรื่องโลกก่อนได้รับอิทธิพลของพุทธปรัชญาว่า โลกมีอยู่สามโลก คือ โลกของพญาแถน (อยู่บนฟ้า) โลกมนุษย์ (อยู่บนพื้นดิน) และโลกของพญานาค (อยู่ใต้บาดาล) โดยโลกทั้งสามนี้ มีรูปแบบการปกครองใกล้เคียงกัน วิถีชีวิตของชาวเมืองคล้ายคลึงกัน อีกทั้งยังมีความเกี่ยวโยงกันในเชิงปฏิสัมพันธ์ คือ การพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะผู้คนในโลกมนุษย์ จะมีปฏิสัมพันธ์กับพญาแถนในลักษณะเคารพยำเกรง ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น มักจะพากันอ่อนน้อม เช่น สรวงบูชาให้พญาแถนช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ อยู่เป็นประจำ ส่วนพญานาคนั้น มนุษย์ก็จะให้ความเกรงกลัวในฐานะเป็นอมมนุษย์ที่มีฤทธิ์เดช มีอำนาจบารมี นอกจากนี้ มนุษย์ยังสามารถเดินทางไปในโลกของพญาแถนกับพญานาคได้ในชีวิตจริงตามปกติ ต่อมา เมื่อชนเผ่าไทอีสานหันมานับถือพระพุทธศาสนา ก็ได้พัฒนาโลกทั้งสามให้เข้ากันกับโลกตามคติความเชื่อแบบพุทธ เป็นผลทำให้มีโลกของอมมนุษย์เหล่าอื่นเพิ่มมากขึ้น และโลกมีลักษณะกึ่งจริงกึ่งจินตนาการ โดยผู้แต่งวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานได้พยายามผูกโยงเรื่องราวระหว่างโลกมนุษย์กับโลกอื่นๆ เข้าไว้ในมิติเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเมืองยักษ์ เมืองนาค เมืองครุฑ พรหมโลก เมืองสวรรค์ และป่าหิมพานต์ ต่างก็ถูกทับซ้อนไว้ในโลกเดียวกัน มีการไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรือข่มเหงรังแกกันตามวิถีปฤษณทั่วไป ชาวเมืองต่างก็มีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมใกล้เคียงกัน สำหรับรายละเอียดเรื่องโลกของอมมนุษย์ (ยักษ์ นาค ครุฑ) และเทวดา (สวรรค์) จะกล่าวถึงในประเด็นโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน มักจะกล่าวถึง เมืองของกษัตริย์ว่ามีความใหญ่โตมโหฬาร ไพร่ฟ้าประชากรราษฎรอยู่ดีกินดี เปรียบเทียบกับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เช่น วรรณกรรมเรื่อง กาพะเกษ ได้กล่าวถึงเมืองพาราณสีของพญาสุริวงษ์เกศนุราชผู้ทรงธรรมว่า มีความเจริญรุ่งเรือง วิจิตรตระการตา ประดุจสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

“ยังมีนครศห็อง	ชั้นชื่อพารณลี
นครชัยสุด	เก็งดาวดิงส์ฟ้า
สาระคมล้ำ	ลือชาแข่งโลก
เมืองใหญ่ได้ลุ่มฟ้า	พันท้าวกองลือ”

(กาพะเกษ, : 1)

เช่นเดียวกับวรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย กล่าวถึง เมืองเป็งจาล ซึ่งปกครองโดยพญาสุรราชว่า เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยผู้คนต่างที่มาหากินอย่างอิสระเสรี มีการค้าขายกับชาวเมืองอื่นทั้งทางน้ำทางบก ชาวเมืองล้วนมีชีวิตรอยู่ด้วยความสงบร่มเย็นเป็นสุข

“สูงล้ำ	ชาวเทศเที่ยวสะเพา
อุดมโดย	ดั่งดาวดิงส์ฟ้า
ลือเกียรติท้าว	ธานีในทิป
เมืองใหญ่กว้าง	คนเข้าคั่งโฮม”

(สังข์ศิลป์ชัย, : 2)

การที่ผู้แต่งมักจะเปรียบเทียบโลกมนุษย์ให้เหมือนกับโลกสวรรค์ น่าจะมาจากความเชื่อเรื่องโลกในอุดมคติ โลกพระศรีอารยตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา โลกในอุดมคติ คือโลกที่กษัตริย์ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โลกพระศรีอารย ซึ่งในตำนานบอกว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ชนเผ่าไทอีสานมีความเชื่อว่า โลกพระศรีอารยเป็นโลกที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันอย่างสมอบภาคเท่าเทียมกัน ไม่มีการเบียดเบียนข่มเหงกัน ทุกคนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันอย่างผู้พึ่งพาอาศัย ไม่ใช่ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ควบคุม เพราะมนุษย์เชื่อว่า มนุษย์และธรรมชาติต่างก็เป็นเพียงสิ่งเล็กน้อยในกระบวนสิ่งต่างๆ ภายใต้อัศวาลเดียวกัน การที่ชนเผ่าไทอีสานมีความเชื่อเรื่องโลกในอุดมคติ จึงพากันมุ่งทำความดี ตั้งสมบุญกุศล เพื่อจะได้ไปเกิดในโลกพระศรีอารยในภายภาคหน้า

วรรณกรรมเรื่อง ขุนนางอ้าว กล่าวถึงตอนที่ท้าวขุณต์กลอบเข้าหานางอ้าว และพุดผญาโต้ตอบกัน นางอ้าวได้กล่าวว่า จะทิ้งร้อยกัพันปี ทรายใดที่ศาสนาพระศรีอารยยังไม่เสื่อม ก็ยังรักมันอยู่กับขุณต์ไม่เสื่อมคลาย ซึ่งถือว่าเป็นความเชื่อในโลกพระศรีอารย และความเชื่อในโลกหน้า ที่มีปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน

“นี่ขอหมายหมั้น พันปีบ่โลที่
ศาสนาพระศรีบ่ฮ้าง บ่วางอายให้แกไผ่”
(ขุนนางอ้าว, : 20)

ชนเผ่าไทอีสานเชื่อว่า แท้ที่จริงโลกมนุษย์ โลกของอมมนุษย์ และเทวโลก ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด สามารถไปมาหาสู่กันได้ จะเห็นได้ว่าเวลาที่ตัวเอกต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองของตน มักจะเดินทางไปพบกับเมืองของยักษ์บ้าง นาคบ้าง ซึ่งไม่ต่างกับเมืองมนุษย์อื่นๆ จะพิเศษก็ตรงที่พวกยักษ์หรือนาคที่พบเจอมิฤทธิ์เดชเท่านั้น เป็นไปได้ว่าเพราะความเชื่อเรื่องผีและอมมนุษย์ต่างๆ ทำให้ชนเผ่าไทอีสานไม่อาจแยกผีและอมมนุษย์เหล่านี้ออกจากวิถีชีวิตได้ อย่างน้อยก็เพื่อสั่งสอนลูกหลานในแง่ของจริยธรรม จากการมองโลกแบบถึงจริงถึงจินตนาการว่ามีหลายมิติทับซ้อนกันอยู่ภายในโลกเดียวกัน ทำให้เข้าใจได้ว่า โลกในทัศนะชนเผ่าไทอีสานไม่ได้ดำเนินเคลื่อนไหวไปอย่างโดดเดี่ยว และไร้จุดหมายปลายทางแต่อย่างใด เพราะโลกและธรรมชาติต่างๆ ในโลกล้วนมีผีคอยคุ้มครอง ดูแล รักษา ให้คุณให้โทษได้ พญาแถนผู้สร้างโลกทรงคอยกำหนด ควบคุม คุ้มครองให้โลกดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสมอยู่ ส่วนการมองโลกแบบโลกในอุดมคติ (โลกพระศรีอารย์) น่าจะเกิดจากอุปนิสัยของชนเผ่าไทอีสานที่ไม่ชอบเบียดเบียน ช่มเหล่งแกทั้งพวกตนเองและชนกลุ่มอื่น พอได้รับคำสอนเรื่องโลกในอุดมคตินี้ จึงพากันเชื่อและน้อมรับมาปฏิบัติได้อย่างสนิทใจ

โลกทัศน์ชนเผ่าไทอีสานที่มีต่อโลก มาจากสองกระแสความเชื่อดังที่กล่าวแล้ว คือ จากความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า โลกและธรรมชาติในโลกถูกสร้างขึ้นด้วยพลังอำนาจของพญาแถน พระองค์ทรงควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้อำนาจของพระองค์เอง ทรงให้คุณแก่ผู้ที่เคารพนับถือ และให้โทษแก่ผู้ที่ไม่สัทธิธำ ไม่เชื่อในพระองค์ จากการศึกษาพบว่า พญาแถนไม่ใช่ผู้ทรงความยุติธรรมเสมอไป บางครั้งก็มีความอิจฉาริษยา กลั่นแกล้งมนุษย์ผู้มีบุญญาธิการ ด้วยการบังคับไม่ให้ฝนตกตามฤดูกาล กรณีนี้มีปรากฏในเรื่องพญาคันคาก พญาแถนกริ้วที่พวกผีสงฆ์ ยักษ์ และเหล่าอมมนุษย์ทั้งหลายต่างไปศิโรราบให้กับพญาคันคาก ไม่ยอมมาส่งส่วยให้กับพระองค์เหมือนที่เคยทำ จึงกั้นสระโบกขรณีไม่ให้พวกนาคเล่นน้ำ เป็นเหตุให้ฝนไม่ตก น้ำเหือดแห้งเป็นเวลาดึงเจ็ดปีเจ็ดเดือน สัตว์น้อยใหญ่ตายไปเป็นจำนวนมาก ทำให้พญาคันคากต้องยกไพร่พลไปรบกับพญาแถนถึงบนฟ้า จนพญาแถนแพ้ จึงยอมให้ฝนตกมายังโลกมนุษย์ตามฤดูกาล

“เมื่อนั้น แดนอยู่ฟ้า	หลังล้าคอยเห็น
สมการบา	เก็งอินทร์ในฟ้า
แดนก็ขมแข็งกล้า	มีใจพุ่มเคียด
ก็เพื่อผิอยู่ได้ลุ่มฟ้า	ฮุมท้าวรพญา

แม้ว่าผีสาวเชื้อ	ชักโอบอ้ากใหญ่ ก็ดี
เข่าบ่เมื่อส่วยฟ้า	แกนพุ้นคั่งหลัง
เขาก็มาอยู่เฝ้า	พญาหลวงคันคาก
ผิอยู่ได้ลุ่มฟ้า	มาเฝ้าชูปญา แท้แล้ว
แกนก็คิดเคียดแค้น	กันโบกขรณี
บ่ให้นาโคลอย	คิดหางพุมเล่น
เลยเล่าเงินเสียเลี้ยง	นัทที่หลวงเงินขาด
ฝนบ่ตกหยาดย่อย	อำพันแผ่นดิน เจ้าเอย”
	(พญาคันคาก, : 35)

อีกความเชื่อหนึ่ง เป็นความเชื่อตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า โลกเกิดมีเองตามธรรมชาติ และการที่โลกถือกำเนิดขึ้นมานั้น ไม่ได้มีความสำคัญอะไร ถ้ามนุษย์ในโลกไม่ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี โลกก็สามารถกลายเป็นโลกที่ไม่น่าอยู่ได้ ชนเผ่าไทอีสาน จึงพากันทำคุณงามความดีเพื่อให้โลกกลายเป็นโลกในอุดมคติหรือใกล้เคียงกับโลกในอุดมคติมากที่สุด อีกประการหนึ่ง หากพิจารณาจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่องพญาคันคาก น่าจะเชื่อได้ว่า บางทีชนเผ่าไทอีสานอาจกลัวพญาแถนจะกลั่นแกล้งมนุษย์อีกก็ได้ เพราะบางท้องที่ในแถบภาคอีสาน มีความแห้งแล้ง กันดารมาเป็นเวลายาวนาน จึงพากันถือเอาพระธรรมเป็นที่พึ่งเหนือพญาแถน เพราะเชื่อว่าถ้าปฏิบัติตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา จะทำให้บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ ไร่นาประชาชนอยู่ดี กินดี มีความสงบสุข

โลกทัศน์ชนเผ่าไทอีสานที่มีต่อธรรมชาติโลกมีสองกระแสดังที่กล่าวแล้ว ต่อไปจะวิเคราะห์ถึงธรรมชาติของมนุษย์ตามทัศนะชนเผ่าไทอีสาน ที่มีปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน

4.2.1.3 ธรรมชาติของมนุษย์

ชนเผ่าไทอีสานดั้งเดิมเชื่อกันว่า พญาแถนเป็นผู้สร้างโลกและมนุษย์ดังที่กล่าวแล้วในเรื่องธรรมชาติของโลก ในวรรณกรรมเรื่องขุนบรมได้กล่าวว่าพญาแถนทรงส่งเลือดเนื้อเชื้อไขของพระองค์คือ ขุนบรม ลงมายังโลกเพื่อปกครองมนุษย์และสรรพสิ่งที่พระองค์สร้างขึ้น สำหรับวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไม่พบว่ามีเรื่องใดกล่าวถึงการสร้างมนุษย์ของพญาแถนแต่อย่างใด มีการกล่าวถึงเพียงว่า มนุษย์เกิดมาจากการของแต่ละคนที่ได้สร้างไว้ในอดีตชาติตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีเพียงเรื่องผาแดงนางไอ่ เท่านั้น ได้กล่าวถึง ตอนที่พญาขอมทรงจุดบั้งไฟแสนเพื่อเสี่ยงโชคว่าพระองค์จะได้

เป็นพญาจักรพรรดิหรือไม่ ปรากฏว่าบั้งไฟของพระองค์ไม่พุ่งทะยานขึ้นฟ้า ทำให้พระองค์ทรงเสียพระทัยมาก และเชื่อว่าพญาแถนเป็นผู้สร้างให้พระองค์มีกรรมเช่นนี้

“ก็หาก เสียชัยแท้	พญาขอมป่วนเสียด
บ่ได้มีโชคแท้	ครองบ้านนั่งเมือง
กงนครกว้าง	วางเสียดเป่า เคนอ
จักบ่ได้ผ่านพื้น	จักรพรรดิทงเมือง
พญาแถนหลวง	ใส่กรรมมีไว้”

(ผาแดงนางไอ่, : 80)

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ ชนเผ่าไทอีสานดั้งเดิมก่อนที่จะยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา น่าจะพากันเชื่อว่า นอกจากพญาแถนจะสร้างโลกและมนุษย์แล้ว ยังทรงสร้างให้มนุษย์มีกรรมแบบไหนก็ได้ คือให้มนุษย์เป็นหรือไม่เป็นอะไรก็ได้ ตามแต่พระองค์จะพอใจ แต่จากข้อความที่ปรากฏในเรื่องผาแดงนางไอ่ข้างต้น ก็ยังมีไม่มากพอที่จะสรุปว่าพญาแถนทรงสร้างกรรมให้มนุษย์ได้จริงหรือไม่ บางทีอาจจะเกิดจากความน้อยพระทัยของพญาขอม ที่ไม่ได้เป็นในสิ่งที่พระองค์ตั้งพระทัยไว้ จึงตรัสออกมาเช่นนั้นก็ได้

ต่อมา เมื่อชนเผ่าไทอีสานได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา จึงมีความเชื่อในเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา กรรมคือการกระทำของมนุษย์แต่ละคนและจะส่งผลให้มนุษย์มีลักษณะเป็นไปตามกรรมเก่าที่ได้กระทำไว้ สำหรับชนเผ่าไทอีสานแล้ว การจะได้เกิดเป็นคนนั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย อย่างน้อยต้องเกิดเป็นอย่างอื่นมาก่อน ทั้งนี้ แล้วแต่ว่าใครจะมีกรรมมากน้อยแตกต่างกันไป การได้เกิดเป็นสัตว์อื่น เรียกว่า การใช้ชาติ (ใช้กรรม) การเกิดเป็นคนก็ถือว่าเป็นการใช้ชาติ แต่ถือว่าเป็นการเกิดดี เพราะเป็นสัตว์ประเสริฐ แม้จะเกิดเป็นคนมีอวัยวะไม่ครบตามสิบสอง ก็ยังถือว่าดีกว่าเกิดเป็นอย่างอื่น (อภิสิทธิ์ โสมอินทร์, 2537 : 24)

ความเชื่อเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่นำมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีปรากฏทุกเรื่อง เช่น เรื่องคำพราไก่อแก้ว กล่าวถึงการเสียชีวิตของบิดาคำพราไก่อแก้วว่าเป็นเพราะกรรม มัจจุราชจึงมาเอาตัวไป ทิ้งให้มารดาของคำพราไก่อแก้วต้องเลี้ยงดูบุตรชายเพียงลำพังด้วยการหาขอทานเขากินไปวันๆ

“บัดนี้ หลายเดือนเลี้ยง	ปุตตาถึงขวบปีแล้ว
อันว่ากรรมมัจจุราชย้าย	ถึงเจ้าพ่อพระองค์ หันแล้ว
อันว่าอาจารย์เจ้า	ปิดตาตนพ่อ พระองค์นั้น
ก็จึงลดชั่วเมี้ยน	เมื่อฟ้าสู่สวรรค์

(คำพราไก่อแก้ว, : 5)

จะเห็นได้ว่า ชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายจะมีเรื่องกฎแห่งกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง อยู่ด้วยเสมอ มนุษย์มีชีวิตก็เพราะกรรมเก่าที่ได้สั่งสมไว้ในอดีต จึงเกิดมาเพื่อชดใช้กรรม ที่มนุษย์ ตายก็เพราะหมดกรรม แต่เป็นกรรมที่สร้างไว้ในอดีตมีมาถึงแค่นี้ ส่วนกรรมที่สร้างไว้ในชาตินี้ ก็จะส่งผลให้ไปเกิดในชาติต่อไป อาจจะเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา หรือสัตว์เหล่าอื่น ทั้งนี้ก็แล้ว แต่ว่ากรรมที่ทำไว้ ดีหรือชั่ว ชนเผ่าไทอีสานเชื่อกันว่า กรรมจะบอกถึงลักษณะของคน การที่คน เกิดมาเป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ก็ดี รูปชั่วตัวดำก็ดี หรือมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ล้วนสืบเนื่องมาจาก ผลกรรมในอดีตชาติทั้งสิ้น

วรรณกรรมเรื่อง ท้าวคำกาดำ และพญาคันคาก นับเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงผลกรรมในอดีต ซึ่งส่งผลทำให้เกิดมาชาตินี้ มีรูปร่างอัปลักษณ์

“บัดนี้ พ่อกะไลเสียก่อน ตามกรรมใช้ชาติ พ่อเอ๋ย
เอาแต่บุญข่อยก่อน เมื่อหน้าหากลิเห็น พ่อเอ๋ย”
(ท้าวคำกาดำ, : 9)

ท้าวคำกาดำ เมื่อเกิดมามีรูปร่างดำทั้งตัว ทำให้มารดาและญาติพี่น้องเกลียดชัง จนในที่สุดบิดาต้องนำไปลอยแพ ส่วนเรื่องพญาคันคากนั้น เมื่อแรกเกิดพญาคันคากมีรูปร่างเป็นคางคก แต่พระราชบิดาของพระองค์เชื่อว่า เป็นผู้มิบุญมาเกิด เพราะมีผิวพรรณเหลืองเหมือนทองคำ จึงตรัสสั่งให้ข้าราชการบริพารดูแลพญาคันคากเป็นอย่างดี

“ตั้งว่า โสมพราวเพียง	คนบุญมาเกิด
จักเป็นนักราชญ์แท้	ครองสร้างนั้เมือง
จักเขียนจบแพทเพียง	ถือเดชฤทธิ์แสง
ในชมพู	กะเตียงดินแดนกว้าง
ท้าว นั้น แปลงปลอมเนื้อ	คิงโสมคันคาก
คือมณีโชติแก้ว	ในหั้นอยู่ใน
โสมสุปท้าว	คือเพศผิวดิวิสัย
แนวนามอินทร์	หล่อปูนแปลงปั้น
ให้สูบัวระบัดท้าว	กุมารมณีโชติ
เอาท้าวขึ้นใส่ไว้	ในห้องอุ้คำแท้ตาย”

(พญาคันคาก, : 7)

ถึงแม้วรรณกรรมทั้งสองเรื่องจะกล่าวถึงกรรมเก่าของตัวเอกของเรื่องเหมือนกัน แต่ก็มีข้อแตกต่างกันอยู่บ้างคือ ท้าวคำกาดำเกิดมาเป็นคนธรรมดา ญาติพี่น้องรังเกียจจนถึงกับตัดแม่ตัดลูกกัน ส่วนพญาคันคากนั้นเกิดมาในตระกูลกษัตริย์ พระราชบิดาไม่ทรงรังเกียจ และ

ยังตรัสสั่งให้พุ่มพิกุลแลพญาคันคากอย่างดี เพราะเชื่อว่าเป็นผู้มีบุญมาเกิด แสดงถึงผลกรรมในอดีตชาติที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลทั้งสอง

เรื่องกฎแห่งกรรมที่กล่าวถึงนี้ จัดเป็นแนวคิดเชิงอภิปรัชญาแบบพุทธปรัชญา ที่ต้องการอธิบายกำเนิดของมนุษย์ว่า เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งแรงกรรมที่เคยทำไว้ทุกภพทุกชาติที่ผ่านมา มนุษย์ตามแบบพุทธปรัชญา ไม่ได้เกิดจากการสร้างสรรค์ของพระเจ้าหรือผีสาวแต่อย่างใด แต่เกิดจากตัวมนุษย์เอง มนุษย์เป็นคนเลือกและมีสิทธิ์เลือกว่าจะเกิดเป็นอะไร ถ้าอยากเกิดมาดี มนุษย์ก็ต้องทำความดี อยากเกิดมาชั่ว ก็ทำความชั่ว ทั้งนี้พุทธปรัชญาไม่ได้สนับสนุนให้มนุษย์ทำความชั่ว มีแต่พยายามชี้ให้มนุษย์รู้ว่าจริยธรรม ซึ่งถือเป็นหลักแห่งความดีนั้นคืออะไร และชักจูงให้มนุษย์ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมนั้นๆ ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องผีสาวเทวดา เพียงแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญมากไปกว่ามนุษย์เท่านั้น เรื่องกฎแห่งกรรมนี้ นอกจากจะมีความหมายในเชิงอภิปรัชญาแล้ว ยังมีความหมายในเชิงจริยศาสตร์อีกด้วย สำหรับความหมายเชิงจริยศาสตร์จะกล่าวถึงในบทต่อไป

ถึงแม้ว่า ชนเผ่าไทอีสานจะยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ไม่ได้ทอดทิ้งหรือปฏิเสธแนวความเชื่อที่ว่า โลกและธรรมชาติมีจิตวิญญาณหรือผีคอยปกป้องคุ้มครอง พระพุทธศาสนาเองก็ไม่ได้ปฏิเสธความเชื่อเรื่อง ผีสาวนางไม้ และเทวดาอย่างแข็งขัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน่วยที่1-6, 2533 : 308-309) เพียงแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับผีสาวนางไม้และเทวดา โดยอธิบายว่าผีสาวนางไม้และเทวดาล้วนต้องตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมเช่นเดียวกับมนุษย์

4.2.1.4 ลักษณะของมนุษย์

ชนเผ่าไทอีสานดั้งเดิมเชื่อว่า เมื่อพญาแถนทรงสร้างมนุษย์นั้น ได้ทรงผูกโยงให้มนุษย์แต่ละคนเป็นบิดา มารดา บุตร ธิดา สามี ภรรยา กันไว้เรียบร้อยแล้ว จึงส่งลงมาเกิดในโลกมนุษย์ ซึ่งสิ่งที่ใช้ผูกโยงนี้ เรียกว่า สายแนน เป็นสายที่พญาแถนใช้ผูกโยงคนทั้งหลายให้เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน หรือได้อยู่กินแต่งงานกัน ตามแต่พระองค์จะพอพระทัยให้ใครคู่กับใคร

วรรณกรรมเรื่อง ขูลูนางอ้ว กล่าวถึง ตอนที่พระมารดาและญาติทั้งของ ท้าวขูลูและนางอ้ว ได้พากันตกแต่งโภชนาหาร ขนมหวานต่าง ๆ สำหรับบูชาพญาแถน เพื่อเสี่ยงสายแนนว่า ท้าวขูลูกับนางอ้วเคยเป็นคู่ครองกันตั้งแต่ครั้งอดีตหรือไม่ และจะมีโอกาสได้อภิเษกกันหรือเปล่า

“เขาก็อพาข้าว	หวานดาวครบเครื่อง
ขอยกสมโภชเลี้ยง	สองกำฝ้ายนคร
อันว่าขูลูท้าว	คณิงใจเคื่องขุน
คิดเถิงอ้วเคี่ยมน้อง	หมองไหม้เมื่อยมโน

แล้วจึงจำเขาสร้าง	ทางถึงแดนใหญ่
ทั้งแม่ป้า	อาพร้อมพร้ายาย
อันว่ากกเนนเจ้า	ทั้งสองเกี่ยวกอด กันลื้อ
หรือว่าน้ำบ่แก้ว	ชีโสแจ้งส่องเงา บ่นอ
แต่นั้น เขาก็เจรจา	แดนหลวงชมชื่น
สอดช่วงคุ้ม	สนามกว้างจอดเขา
เขาก็ชนของเข้า	ไปถึงแดนใหญ่
แดนก็พาไพรฟ้า	ไปเยี่ยมหล้าคอย”

(ขุนนางอ้าว, : 38-39)

วรรณกรรมเรื่อง พญาคันคาก ตอนที่พระอินทร์พานางแก้วเทวีธิดาแห่งเมืองอูรุกรูทวิปมาเป็นมเหสีของพญาคันคาก พระองค์ทรงสั่งสอนให้นางอยู่เป็นมเหสีที่ดีของพญาคันคาก เนื่องจากพญาคันคากเป็นผู้มีบุญ จึงต้องปรนนิบัติ ดูแลพระองค์เป็นอย่างดี ให้สมกับที่เคยเป็นคู่ครองกันมาตั้งแต่อดีตตามสายเนนที่ผูกคิ่งไว้

“ให้นางเป็นมิ่งแก้ว	บาท้าวเทียมเทียม
เคียงบาท้าว	แก้วมิ่งผัวขวัญ
เป็นเมียแพง	กล่อมสะนอนเทียมท้าว
บารมีสร้าง	บาบุญเทียมบาท
ท้าว นั้น บุญมากล้น	ในพื้นที่โลกคน
บุพเพชื่อน	สายเนนจึงจ้อง
คือดั่งเงาเทียมแท้	เทียมข้างบาทอย่างไป”

(พญาคันคาก, : 14)

ต่อมา เมื่อชนเผ่าไทอีสานยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ความเชื่อที่ว่า ใครจะได้เป็นบิดา มารดา บุตร ธิดา หรือใครจะได้เป็นคู่ครองกับใคร ซึ่งถูกผูกไว้แล้วโดยพญาดิน ได้ปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นอำนาจของพระอินทร์ ในการส่งเทวบุตรลงมาเกิดในครรภ์ของผู้ที่ขอบุตร ธิดาจากพระองค์ ส่วนในเรื่องคู่ครองนั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบการเป็นคู่ครองกันบนสวรรค์มาก่อน และลงมาเกิดในเมืองมนุษย์พร้อมกัน แต่ถูกพายุพัดพาให้พลัดพรากจากกัน แต่สุดท้ายก็ได้ย้อนกินแต่งงานกันเหมือนเดิม เช่น ในวรรณกรรมเรื่อง กาพะเกษ ตอนที่พระอินทร์ทรงส่งเกสสัถยาเทวบุตร หรือกาพะเกษ ลงมาขอใช้กรรมที่โลกมนุษย์ กาพะเกษได้ตรัสให้นางมาลีจันทร์มเหสีบนสวรรค์ และม้านนิกาบเตรียมตัวลงมายังโลกมนุษย์ ในขณะที่พากันลงมายังโลกมนุษย์ ปรากฏว่าพายุใหญ่ได้พัดนางมาลีจันทร์กับกาพะเกษแยกออกจากกัน โดยนาง

มาลีจันทร์ได้ไปเกิดในครรภ์มหีของพญายักษ์ตีมนต์ ส่วนกาพะเกษกับม้ามณีคาบได้ไปเกิดในเมืองพาราณสี

“มาถึงท้าว	วาโยพัดแกว่ง
เจ้าพลัดพรากฟุ้ง	เจียรระฮ้างห่างกัน
มาลีจันทร์ให้	มเหสีนางนาถ
ตกแห่งห้อง	ธานีพูนกว่าไกล
นางปฐิสริเข้า	คัพโททรห้องแม่
คอมแจ่มเจ้า	มาลีให้แม่เมือง
...	...
อันว่า เกสส์ตถาท้าว	บาบุญตนประเสริฐ
ตกแห่งห้อง	พาราณสีพูน ที่ประสงค์
นาก็เอาปฐิสริเข้า	ในครรภ์ห้องแม่
คอมแจ่มเจ้า	กาพะให้แม่เมือง”

(กาพะเกษ, : 21-22)

วรรณกรรมเรื่อง ท้าวโศวตร์ ตอนที่ ท้าวโศวตร์ลงมาเกิด มเหสีของพระองค์สองนาง คือนางปทุมมาลวดี และนางสุกัลกษณ์ ก็ตามลงมาเกิดด้วย แต่ถูกลมพัดปลิวไปตกคนละทิศคนละทาง โดยนางปทุมมาลวดีได้ไปตกที่ป่าหิมพานต์ ส่วนนางสุกัลกษณ์ได้ไปตกที่เมืองยักษ์

“บัดนี้ จักกล่าวคำ	นางมิ่งเมียวขวัญ ก่อนแล้ว
เดิมอยู่เชิงเทวา	กว้างสวรรค์วรรณเกียรติ
ลงมาเมืองภายใต้	ตามบาโพธิราช
ก็หากหยาดแต่ฟ้า	มาพร้อมพร้าพระองค์
สองอนงค์นางน้อย	คอยตามลงหลุ่ม
มาฮอดอากาศกุ่ม	กลางกว้างแกว่งหัน
ลมปั่นป่วน	ปลิวแตกคนทาง
นางเมียดก	ต่างแดนดินค้ำ
ผู้หนึ่งตกในห้อง	พิมะพานต์ไพรยะมาศย์
ผู้หนึ่งตกถิ่นค้ำ	แดนกว้างยักษ์หลวง แท้แท้แล้ว”

(ท้าวโศวตร์, : 17)

ชนเผ่าไทอีสานมีความเชื่อว่า มนุษย์มีองค์ประกอบสองส่วนคือกายภาพ กับจิตภาพ ส่วนที่เป็นกายภาพคือส่วนที่เป็นรูปธรรม สามารถสัมผัส รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ห้ทั้งห้า (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) และส่วนที่เป็นจิตภาพคือส่วนที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถสัมผัส รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสสามัญของมนุษย์ แต่ส่วนที่เป็นจิตภาพหรือจิตวิญญาณนี้มีความสำคัญมากกว่าส่วนที่เป็นกายภาพ เพราะเป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมต่างๆทางด้านกายภาพของมนุษย์ จิตเป็นสภาพรู้คิดและแสดงออกมาทางกายภาพ

วรรณกรรมเรื่อง ผาแดงนางไอ่ กล่าวถึง ท้าวผาแดงที่ดวงจิตหม่นหมอง ทุกข์ระทม คิดถึงตั้งแต่นางไอ่ และแสดงออกทางด้านร่างกาย โดยการอดข้าวปลาอาหาร จนสิ้นพระชนม์ในที่สุด

“แต่นั้น ผาแดงท้าว	ทวงกะสันแสนโศก
วิโยคแค้น	ฮามน้องไอ้คำ
มีแต่เฮสนให้	คอมนางน้อยนาถ
ข้าวและน้ำ	แลงเข้าบ่เสวย
มีแต่เทโรกัน	ตรอมใจแห่งเหี่ยว
จิตเกี่ยวฝัน	คอมน้องไอ้คำ หั้นแล้ว”
	(ผาแดงนางไอ่, : 101)

เวลาที่มนุษย์ตายไป จะมีแต่ร่างกายเท่านั้นที่แตกสลาย ส่วนจิตวิญญาณ หรือผี (ชนเผ่าไทอีสานจะใช้คำว่า “ผี” แทน “จิต” เมื่อมนุษย์ตายไป) ยังคงต้องลอยอยู่ตามแรงกรรม วรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ กล่าวถึงตอนที่ท้าวผาแดงสวรรคตว่า พระองค์ได้ไปเกิดเป็นพญาผี มีฤทธิ์เดช ผีทั้งหลายต่างก็สยบยอมต่อพระองค์

“บาก็ไปเกิดกำ	หนแห่งเมืองผี
ตั้งหาก มีฤทธิ์แข็ง	กว่าผีทั้งค่าย
แนมท้อ บานูญท้าว	พญาผีเทวโลก
ผิอยู่ได้ลุ่มฟ้า	มาน้อมส่วยสิน แท้แล้ว”
	(ผาแดงนางไอ่, : 101)

จะเห็นได้ว่า ความตายเป็นเพียงการแตกดับของร่างกายเท่านั้น ส่วนจิตวิญญาณไม่ได้แตกดับไปด้วยแต่อย่างใด เป็นเพียงการเปลี่ยนที่อยู่ใหม่จากภพภูมิหนึ่งไปสู่อีกภพภูมิหนึ่งเท่านั้น โดยที่ภพภูมิทั้งสองก็ทับซ้อนอยู่ในโลกเดียวกัน ผู้ตายเองยังระลึกได้ด้วยว่าตนเองเมื่อครั้งเป็นมนุษย์คือใคร มีความรัก ความเกลียดชังอยู่กับใคร วรรณกรรมเรื่องขุนนางอ้าว ได้กล่าวถึงตอนท้ายของเรื่องว่า ถึงแม้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ท้าวชูลูกกับนางอ้าวไม่อาจสมหวังในความรักได้

เพราะถูกกีดกันจากการดาของฝ่ายหญิง จนทั้งสองต้องทำอัตวินิบาตกรรมตายตามกันไป แต่จิตวิญญาณของทั้งสองก็ไปเกิดบนสวรรค์ และได้ครองรักกันอยู่บนสวรรค์

“บัดนี้ จักกล่าวเกี่ยว ถึงท่านทั้งสอง
ที่ได้ลาปราศรัยของ ล่องหนบนฟ้า
พากันเนาไว้ในห้อง ปราศรัยของทิพยอาสน์
ปราสาทเสร็จส่วนแก้ว แวแวล้อมเปี่ยมมณี
เสร็จสรรพเพียงท่อนี้ กามเทพทางประสงค์
องค์พระบุดูรวม สวมปางนางแก้ว
เป็นคู่เมียมัวสร้าง สมประสงค์จงเจดน์
สำเร็จโดยดั่งมุ่ง มโนน้ำหวานงสาว”
(ขุนนางอ้ว, : 70)

มนุษย์ในทัศนะของชนเผ่าไทอีสาน เกิดขึ้นจากแนวความคิดสองกระแส คือเกิดจากการสร้างของพญาแถน และดำรงเผ่าพันธุ์มาจากเลือดเนื้อเชื้อไขของพญาแถนประการหนึ่ง และเกิดด้วยอำนาจของกรรม คือการกระทำของมนุษย์เอง ตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาอีกประการหนึ่ง โดยทัศนะทั้งสองนี้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี และกลายเป็นวิถีวัฒนธรรมของชนเผ่าไทอีสาน ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาอย่างกลมกลืนจนถึงปัจจุบัน

4.2.2 โลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

สิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernature) หมายถึง สิ่งที่อยู่เหนือเหตุผล ใช้อักขระและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Methods) ตรวจสอบหรือพิสูจน์ไม่ได้ (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2537 : 118) ถ้าใช้วิธีการแบบวิทยาศาสตร์อย่างทีนักวิทยาศาสตร์ใช้กันในปัจจุบัน คือการสังเกต พิสูจน์ ทดลอง ตั้งสมมติฐาน สร้างเป็นทฤษฎีขึ้นมา ก็เป็นอันว่าไม่มีทางเข้าถึงเรื่องเหนือธรรมชาติได้ เพราะเรื่องเหนือธรรมชาตินั้นอยู่เหนือประสาทสัมผัสสามัญของมนุษย์ จึงไม่ได้รับการยอมรับจากนักวิทยาศาสตร์และผู้ตกอยู่ภายใต้วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ทั่วไป แต่สำหรับชนเผ่าไทอีสานแล้ว สิ่งเหนือธรรมชาติมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต พฤติกรรม และระเบียบของสังคมเป็นอย่างมาก ชุมชนต่าง ๆ ล้วนให้ความสำคัญกับเรื่องเหนือธรรมชาติ มีความเคารพยำเกรงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพราะเชื่อกันว่าธรรมชาติไม่อาจดำรงอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว โดยไม่มีสิ่งที่ควบคุมดูแลอยู่เบื้องหลัง และสิ่งที่ควบคุมดูแลนั้น ต้องมีอำนาจมากพอที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ขึ้นในธรรมชาติ เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง น้ำท่วม ฝนแล้ง ลมพายุ เป็นต้นได้ ซึ่งถือว่าเป็นการเตือนมนุษย์ให้ปฏิบัติต่อธรรมชาติต่างๆ อย่างถูกวิธี ไม่ลบหลู่ เบียดเบียนธรรมชาติมากเกินไป เป็นผลทำให้ชุมชนต่างๆ รู้ถึงคุณค่า

ของธรรมชาติ ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างพอดีและถูกวิธี เพราะกลัวจะได้รับภัยพิบัติจากสิ่งเหนือธรรมชาติ หากทำผิด คิดไม่ดีต่อธรรมชาติแวดล้อมรอบตัว

ชนเผ่าไทอีสาน มีพื้นฐานความเชื่อมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาลว่า โลกและธรรมชาติในโลกล้วนมีจิตวิญญาณคอยปกป้องคุ้มครองอยู่ จิตวิญญาณเหล่านี้คือผีसागเทวดาที่สิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติต่างๆ สามารถให้คุณให้โทษกับมนุษย์ได้ โดยเฉพาะพญาแถน ซึ่งถือว่าเป็นเจ้าแห่งผืนดิน เป็นผู้สร้างโลก มนุษย์ และจักรวาลขึ้นมา ความเชื่อเช่นนี้ นำมาสู่การเช่นสรวง บูชาพญาแถน โดยผ่านทางพิธีกรรม เช่น พิธีแห่บั้งไฟ เป็นพิธีกรรมขอฝนจากพญาแถนเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ที่ชนเผ่าไทอีสานยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ไม่เพียงแต่พญาแถนเท่านั้นที่ชนเผ่าไทอีสานกราบไหว้บูชา ผีอื่นๆ เช่น ผีบ้าน ผีเรือน ผีไร่ ผีนา เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น เหล่านี้ล้วนได้รับการเคารพนับถือ และเช่นสรวง กราบไหว้ บูชาเสมอมา ต่อมา เมื่อนับถือพระพุทธศาสนา จึงได้ผสมผสานพิธีกรรมแบบผีกับแบบพุทธเข้าด้วยกัน

โลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

4.2.2.1 ภูติ ผี วิญญาณ เทวดา และขวัญ

4.2.2.2 โสยศาสตร์ โหราศาสตร์

4.2.2.1 ภูติ ผี วิญญาณ เทวดา และขวัญ

1) ภูติ ผี วิญญาณ

โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องภูติ ผี วิญญาณ มีปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานทุกเรื่อง เนื่องจากชนเผ่าไทอีสานมีความเชื่อว่า เมื่อเกิดความเจ็บป่วยก็ตีฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาลก็ตี เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดภัยพิบัติต่างๆก็ตี หรือเหตุการณ์ที่แปลกประหลาดอื่นๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนอยู่นอกเหนือความสามารถของมนุษย์ที่จะเยียวยาแก้ไข ทำให้เชื่อได้ว่าน่าจะมีบางสิ่งบางอย่างที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์เหล่านี้ จึงพากันอ่อนวอนกราบไหว้บูชาเพื่อให้สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้ช่วยเหลือ และไม่ลงโทษให้มีอันเป็นไปหรือเกิดภัยพิบัติต่างๆ ขึ้น การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องภูติ ผี วิญญาณ ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน มีดังต่อไปนี้

พญาแถน แถน ก็คือพวกเทพเจ้าหรือเทวดาที่มีฤทธิ์ ซึ่งจัดอยู่ในจำพวกผีประเภทหนึ่ง (วนิดา ขำเขียว, 2540 : 3) พญาแถนเป็นผีที่ชนเผ่าไทอีสานให้ความเคารพนับถือมากที่สุด และเชื่อว่าพญาแถนเป็นผู้สร้างโลก จักรวาล และมนุษย์ขึ้น นอกจากนี้พญาแถนยังทรงทำให้ฝนตกและไม่ตกได้ด้วย ในวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก กล่าวถึงที่อยู่ของพญาแถนว่าทรงสถิตอยู่บนสวรรค์

“เมื่อนั้น แดนอยู่ฟ้า
สมการบา

หลังลำคอยเห็น
เงิงอินทร์ในฟ้า”

(พญาคันคาก, : 35)

แดนไม่ได้มีพระองค์เดียว แต่มีพญาแดนทรงปกครองพวกแดนอยู่บนเมืองสวรรค์ ในคราวที่พญาคันคากพาบริวารไปรบกับพญาแดน ได้ต่อสู้กับพวกแดนเป็นจำนวนมากโดยพวกแดนเหล่านั้นต่างก็มีหัวหน้าแดนคอยสังการ ไม่ต่างจากการปกครองในเมืองมนุษย์

“เมื่อนั้นแดนถึงเจ้า

แดนลอแดนหล่อ

แดนถือกรพร้อม

ทงช้างข่มพล

ยาบๆ แส้

ไหลหลังออกเวียงหลวง

สนๆ พลาย

ครั้นเครงคองฟ้า

ไหลหลามเจ้า

เต็มท่งนาใหญ่

บู้ก็ตัวเต้า

อนันต์ดื้อตัวตง

ครั้นๆเค้า

คืบแผ่นธรณี แลเขอ

ทมๆ ไหล

หลั่งมาป่านน้ำ”

(พญาคันคาก, : 65)

ตามปกติแล้ว พญาแดนจะทรงส่งพวกนาคทั้งหลาย ที่มาเข้าเฝ้าพระองค์ให้เล่นน้ำในสระโบกขรณีบนสวรรค์ เพื่อให้ฝนตกมายังโลกมนุษย์ตามฤดูกาล แต่ด้วยความที่ทรงกริ้วพญาคันคาก เพราะพญาคันคากมีพวกยักษ์ นาค ครุฑ และสรรพสัตว์อื่นๆ ไปสวมกักดี จึงทรงกั้นสระโบกขรณีไม่ให้พวกนาคเล่นน้ำตามปกติ เป็นเหตุให้ฝนไม่ตกเป็นเวลาถึงเจ็ดปีเจ็ดเดือน

“แดนก็คิดเคียดแค้น

ก้นโบกขรณี

บ่ให้น้ำโคลอย

คิดหางพุมเล่น

เลขเล่าเงินเสียเสียง

นัทที่หลวงเงินขาด

ฝนบ่ตกหยาดย้อย

อำพันแผ่นดินเจ้าเอย”

(พญาคันคาก, : 35)

วรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ ได้กล่าวถึงการแข่งบั้งไฟเพื่อแย่งชิงตัวนางไอ่ว่า เป็นประเพณีบูชาพญาแดนที่ทรงบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล

“อันว่า บั้งไฟแสนเจ้า

จอมเอกพญาขอม

ในชมพู

บ่อาจทันเทียมได้

ทั้งบั้งไฟเกื่อน้อง

สับดีบั้งไฟหลอด

กอดเกือป่อง

ทะยานฟ้าฮอดแกน”

(ผาแดงนางไอ่, : 57)

พญาขอมเองก็ทรงตั้งจิตอธิษฐานเพื่อเป็นพระเจ้าจักรพรรดิจากพญาแกน ด้วยการจุดบั้งไฟเสียดาย

“พระได้ ชมชื่นแม้ง ฮางวัดแท้มากมุล

มะโนมัยตั้ง แขนหลวงฟ้าต่อ

ขอเป็น จักรพรรดิราชเจ้า กองสร้างที่ปคน”

(ผาแดงนางไอ่, : 57)

วรรณกรรมเรื่อง ท้าวท้าวคำคำ กล่าวถึง ตอนที่ท้าวท้าวคำคำจะออกเดินทางเที่ยวป่า ได้สวมใส่แหวนแล้วขึ้นไปในอากาศ ปรากฏว่าร้อนถึงพญาแกนต้องพาบริวารมาอารักขา เนื่องจากท้าวท้าวคำคำเป็นพระโพธิสัตว์มาเกิด มีบุญญาธิการมาก

“แต่นั้น โพธิสัตว์เจ้า ก็กวัดแกว่งขีมือ

เทิงอากาศ ก็ฮ้อนที่นั้งเจ้า พญาฟ้าอยู่แดน

อันหนึ่ง ฮ้อนที่นั้งเจ้า พญาแกนฟ้าถิ่น

พระก็ตกแต่งพร้อม พลล้านถ่วงลง

แกนหลวงเจ้า แขนลอแกนหล่อ

แกนก่อฟ้า เจ้าช่วงสนามหลวง

พญาแกนก็แจนแจนจัด ป่าวพลลงพร้อม

แกนหลวงเจ้า ช้างใหญ่งายี่ถึง

แกนวิเจ้า อยู่หัวเมืองปลายด่านถึง

ชื่อว่าโฮงผ่านฟ้า ลงพร้อมพรา้งกัน”

(ท้าวท้าวคำคำ, : 72)

อิทธิพลแนวความเชื่อเรื่องพญาแกน เป็นกระแสต่อเนื่องตั้งแต่ครั้งอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งในรูปของการรักษาโรคบางโรคที่หมอสมัยใหม่ไม่อาจรักษาให้หายได้ ก็จะมีพิธีรำผีฟ้า เพื่อขอให้พญาแกนช่วยเหลือให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บนั้นๆ และประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดมาช้านานตั้งแต่ครั้งบรรพกาล ก็จัดขึ้นเพื่อเตือนให้พญาแกนบันดาลให้ฝนตก และขอบคุณที่พญาแกนทรงเมตตาให้ฝนตกลงมายังโลกมนุษย์ ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ขึ้นในโลก

พญาผี มีปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ กล่าวถึงผาแดงเมื่ออดข้าวปลาอาหารจนสิ้นพระชนม์ ได้ไปเกิดเป็นพญาผีปกครองเมืองผีทั้งหมด ด้วยความที่เคียด

เค้นต่อพวงนาคที่ทำให้นางไอ่สวรรค์ จึงยกพลพรรคผีไปสู้รบกับพวงนาค ที่เมืองศรีสัตตนาค-
คนาหุต

“แต่นั้น เสนาท้าว	ผาแดงผีใหญ่
โยธะศให้	นาท้าวหลังไหล
บมี ได้หย่อนช้าน	เมืองนาคสงคราม
ฟังเสียง ปฐพีหลวง	คั่นเค็งดั่งกิ่ง
ศรีสุทโธเจ้า	พญาหลวงสดุ้งตื่น
ฝูงนาคคำฮุ้งฮู่	เลิกท้าวหมูผี
เดิยระดาดถัน	ศรีสัตตนาคคนาหุต
คือดั่ง อาไปไหล	ฟาดฟองเพื่อนฟัง”

(ผาแดงนางไอ่, : 102)

พญาผี ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ ไม่ปรากฏข้อมูล
ว่าเป็นผีพวกเดียวกับพญาแถน แต่ก็มิฤทธิ์เดช มีอำนาจ ปกครองเมืองผีทั้งหมด ซึ่งน่าจะอยู่ภายใต้
อำนาจของพญาแถนอีกชั้นหนึ่ง อีกประการหนึ่งผาแดงที่เป็นพญาผีนี้ก็ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าเป็น
ผีที่ชาวบ้านเคารพเลื่อมใสแต่อย่างใด การที่ผาแดงไปเกิดเป็นพญาผีน่าจะมีมูลเหตุมาจากการเป็น
กษัตริย์มาก่อน เมื่อสิ้นพระชนม์ด้วยแรงของจิตที่คิดเค้นต่อพวงนาค จึงไปเกิดเป็นพญาผีซึ่งมี
ความเหมาะสมกับการที่เคยเป็นกษัตริย์ และมีพลังอำนาจพอที่จะสู้รบกับพวงนาคได้

ผีอื่นๆ วรรณกรรมเรื่องขุนนางอ้าว กล่าวถึงตอนที่ท้าวขูลูเดินทางไป
หานางอ้าว และได้เล่าให้นางอ้าวฟังว่า ระหว่างทางได้เจอสัตว์ร้ายและผีเปรต

“อันว่า ทางเที่ยวฮ้อย	ภูสูงแสนหลั่น
มีแม่น้ำ	ต้นหน้านับไหว
มีทั้งดงหลวงคั่น	หิมพานต์พรรณยา
ผีเผดงอดเงี้ยว	ต้นท้างป่องทาง
ผีได้อุดสาหัสสร้าง	ข้าวสะพานฟาดฝ้าง
ปูแผ่นแป้น	ประสงค่น้องเที่ยวมา พี่แล้ว”

(ขุนนางอ้าว, : 14)

วรรณกรรมเรื่อง กำพร้าไก่อแก้ว กล่าวถึง ตอนที่กำพร้าไก่อแก้ว
เดินเที่ยวป่า ได้ไปพบนางอำคาถูกสาวชกษ ซึ่งมีความมั่งคั่งมาก ทำให้กำพร้าไก่อแก้วไม่แน่ใจว่า
เป็นผีหรือคน

“อันนี้จักว่า แแนวคนแท้ หรือผิวดงในป่า เฮนนี่
 จักว่าผิป่าเป่า ดูหน้าก็บ่คือ
 เพื่อนี้ถูกจักไปถามถ้อย จานางลองเบิ่ง ดูถ้อย”
 (คำพราไก่แก้ว, : 75-76)

อีกตอนหนึ่ง เมื่อคำพราไก่แก้วพานางอำคาเดินทางไปถึงเมืองเพสตันคร ทำให้ชาวเมืองพากัน
 แดกตื่นว่าข้ามป่าเขา แม่น้ำซึ่งมีสัตว์ร้าย ผีเปรต และยักษ์กันดารมาได้อย่างไร จนเจ้าเมืองเองก็
 ตรัสถามว่า

“เจ้านี้ มาแต่กำ	หนแห่งเมืองได้ นีเด
ใจประสงค์ตั้ง	ก็จึงเดินมาพี่
อันว่า ดงหลวงกว้าง	เสื่อสาข้างเถื่อน
มีหมู่ ผีผดฮ้าย	กันดารเฒ่ายักษ์หลวง เจ้าเฮย
ค้นไผ่ผู้หลงพรากบ้าน	เดินดวนไพรสมณฑ์
เห็นจัก มรณาทาย	ส่วนมันกินเลี้ยง”

(คำพราไก่แก้ว, : 89)

วรรณกรรมเรื่อง นางผมหอม ก็กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีไว้
 หลายตอนเช่นกัน อย่างตอนที่ขุนไทออกเดินทางตามหานางผมหอมได้ไปพบหมู่บ้านผีป่า ผีเปรต
 ผีโพงระหว่างทาง

“บาดานข้าม	ดอยคำแคนเหมื่อย
ก็จึง สอดเขตบ้าน	ผีป่าเปรตโพง
ภูชัยท้าว	ลักลอบกลายไป
แซวๆ เสียง	ผีโพงเขาจากินไส้
लगพองด้าน	จากินลูกอ่อน
บางพอง ยังคักแท้	กินไส้แม่มัน ก็มี”

(นางผมหอม, : 42)

ชนเผ่าไทอีสาน พากันเชื่อและนับถือผีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล
 ประเพณีหลายอย่างล้วนทำขึ้นเพื่อบูชาผีที่มีบุญคุณในการช่วยคุ้มครอง ปกป้องรักษา ไม่ให้เกิด
 โรคภัยไข้เจ็บ ไม่ให้เกิดภัยพิบัติขึ้นในชุมชน แต่ผีในทัศนะของชนเผ่าไทอีสาน ก็มีทั้งผีดีและผีร้าย
 ผีดีที่ให้คุณแก่ชนเผ่าไทอีสาน เช่น

ผีบรรพบุรุษ หรือ ผีดำ เป็นผีที่ชาวอีสานให้ความเชื่อถือและยึดเป็นที่พึ่งทางใจเพราะเชื่อว่าผีดำคือตัวแทนของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2537 : 151)

ผีเรือน คือผีบรรพบุรุษในครอบครัวที่ล้มหายตายจากไป แต่วิญญาณของท่านยังคงคอยดูแล ปัดเป่าภัยอันตรายต่างๆ ให้ลูกหลานอยู่

ผีปู่ตา หรือ ผีตาปู่ เป็นผีประจำหมู่บ้านที่คอยปกป้องคนในหมู่บ้านไม่ให้มีอันตราย ในแถบภาคอีสานนับถือผีปู่ตากันมาก ในปัจจุบันยังคงมีประเพณีเลี้ยงผีปู่ตาทุกปี โดยผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำทางจิตวิญญาณจะจัดในวันและเดือนเดียวกันกับที่เคยทำมาในปีก่อนๆ ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นอาจจะจัดไม่ตรงกัน

ผีตาแฮก หรือ ผีนา เป็นผีที่รักษานาและข้าวกล้าในนาให้มีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อเริ่มฤดูทำไร่ทำนา ชาวบ้านก็จะนำของเช่นสรวงบูชาไปถวายในที่นาของตนเอง ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีพิธีบูชาไม่ตรงกัน บางท้องถิ่นอาจจัดในเดือนหก เดือนเจ็ด แต่บางท้องถิ่นก็จัดในเดือนเก้า เดือนสิบ คือเมื่อเริ่มเก็บเกี่ยวข้าวกล้าในนา

ผีอื่นๆ ที่เหลือ ส่วนมากจะเป็นผีร้าย เช่น ผีปอบ ผีเปรต ผีกระสือ ผีเป่า ผีโพง ผีกองกอย ผีเหล่านี้ อย่างเช่น ผีปอบ จะเข้าสิงคนและกินตับไตไส้พุง จนคนที่ถูกเข้าสิงตาย ในท้องถิ่นอีสานจึงมีหมอผี หมอธรรม และพระสงฆ์ที่มีคาถาอาคมคอยช่วยเหลือชาวบ้านที่ถูกผีเข้าสิง ซึ่งมักจะเกิดขึ้นบ่อยๆ ในท้องถิ่นอีสาน

ความเชื่อเรื่องผีของชนเผ่าไทอีสาน เป็นโลกทัศน์ที่มุ่งบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติ อันเนื่องมาจากการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจดูแลแก้ไขได้ จึงเชื่อว่าธรรมชาติมีผีคอยควบคุมให้เป็นไปอยู่เบื้องหลัง ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นน่าจะมาจากการที่มนุษย์ไม่เคารพบูชา ลบหลู่ดูหมิ่นท่านทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ จึงพากันทำพิธี เช่นสรวง บูชา ขอบมาลาโทษ เพื่อให้ท่านปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกิดภัยพิบัติขึ้นอีก และเพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต วรรณกรรมเรื่องขุนนางอ้าวกล่าวไว้ว่า มารดาของนางอ้าวเมื่อจะให้นางอ้าวแต่งงานกับขุนนางก็อ้างว่าเป็นเพราะผีต้องการให้ทั้งสองอยู่ด้วยกัน

“แม่จก ผีปอบให้ สองเขาได้ฮ่วม จิงแล้ว
น้อยเหนียวแก้ว ฟังแล้วเล่ากาน แขนแล้ว”
(ขุนนางอ้าว, : 46)

ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของผีที่มีต่อชนเผ่าไทอีสานว่า สามารถทำให้คนยอมรับ และไม่กล้าโต้แย้งได้

นาค หรือ เสือก เป็นความเชื่อของชนเผ่าไทอีสานที่มีมายาวนาน โดยเชื่อกันว่า นาคเป็นอมมนุษย์พวกหนึ่ง อยู่ที่เมืองบาดาลได้นำลี้กลงไป มีฤทธิ์เดช สามารถแปลงกายเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่นๆ ก็ได้ วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานต่างก็กล่าวถึงความเชื่อเรื่องนาคไว้มากมาย

วรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ กล่าวถึงเมืองของพญานาคว่าอยู่ที่หนองแส ซึ่งเป็นบึงน้ำใหญ่ มีพญานาคสองตนเป็นเพื่อนรักกัน (เดียวกัน) คือพญาศรีสุทโธนาคราช กับพญาสุวรรณนาคราช ปกครองดูแลบริวารนาคทั้งหลาย โดยแบ่งเขตการปกครองกันคนละครึ่ง

“บัดนี้ ยังมีนครห้อม	เมืองใหญ่หนองกะแส พันเยอ
เป็นมหานทีหลวง	โยชน์ยาวไกลล้ำ
ชลท้าน้ำ	กว้างใหญ่พระคองคา
ยมนานับ	บ่ออาจสังขยาได้
ยังมี สุวรรณนาคเจ้า	พญาใหญ่นาค
ทั้ง พญาสุทโธ	เสี้ยวสหายแฝงเฝ้า
ปูนปันให้	นทีหลวงแบ่งเค่ง
กำฝ่ายซ้าย	สุวรรณนาคครองนที
ให้มี เดชาฤทธิ์	เบ่งแย่งแลงเข้า
สุทโธนาคราช	ทางขวาครองนั่ง
สองฝั่งเบื่อง	นทีน้ำเบ่งแย่ง เจ้าเฮย”

(ผาแดงนางไอ่, : 26-27)

วรรณกรรมเรื่องท้าวโศวตร์ กล่าวถึงตอนที่ท้าวโศวตร์ช่วยเหลือ นาคให้รอดพ้นจากการถูกครุฑกิน นาคจึงตอบแทนพระองค์ ด้วยการพาไปเที่ยวเมืองนาคซึ่งอยู่ใต้บาดาล

“พ่อจักพาบาท้าว	ลงเมื่อเมืองลุ่ม
ไปดูภูมิภาคพื้น	เมืองบ้านนาคเนา
ตางให้รู้วาคว่า	เมืองใหญ่บาดาล
ไปชมสวนนาคี	ให้ชื่นใจบาท้าว”

(ท้าวโศวตร์, : 54)

ในวรรณกรรมเรื่องนี้ ยังกล่าวถึงการอภิเษกสมรสระหว่างท้าวโศวตร์กับนางจันทะศรี ซึ่งเป็นนางนาค ตลอดถึงการได้ปกครองเมืองนาคของพระองค์ด้วย

“พอแต่วันลุนได้	พญาเมืองผู้ข่าว
พระเล่าอภิเษกให้	สองน้อยฮ่วมกัน
แล้วก็ขอมอบบ้านให้	ท้าวหนังปุนปอง
สองเสนหาฮัก	ฮ่อกันเกินสิ้น
ชูทางพาพลสร้าง	เสวยเมืองอินม่วน
ครีกคลื่นเกล้า	คนเค้าต้มโสม
สมศรีน้อย	จันทะศรีเทียมผ่าง
สนุกงมเต้าฮ้าง	ฮิมโด้นต่อนเสนห์
นับแต่บาคานไ้	ครองเมืองเสวยราชย์
เนาว์อยู่น่านาคน้อง	ถนอมตุ้มไพร่พล
ก็หากโดนนานได้	สามเดือนเป็นขนาด
บาบ่าวท้าว	เขียนฮู้ศาสตร์และศิลป์”

(ท้าวโตวัดร์, : 57-58)

จะเห็นได้ว่า นอกจากนาคกับมนุษย์จะไปมาหาสู่กันได้แล้ว ยังสามารถรักใคร่ชอบพอ หรือแม้กระทั่งอยู่กินแต่งงานกันได้ตามปกติ โดยนัยนี้ ทำให้ทราบว่า พญานาคไม่ได้รังเกียจมนุษย์แต่อย่างใด โดยเฉพาะคนที่มีบุญญาธิการ มีความเก่งกล้าสามารถ ก็จะได้รับชมเชยเมตตาเอ็นดู ความไว้วางใจจากพญานาคเป็นพิเศษ ไม่เพียงแต่นาคกับมนุษย์จะอยู่กินแต่งงานกันหรือไปมาหาสู่กันได้เท่านั้น ในวรรณกรรมเรื่องพญาคันคาก ยังกล่าวไว้ว่า เหล่านาคทั้งหลายล้วนมาจรรักษ์กิติ และเป็นบริวารของพญาคันคาก ซึ่งเป็นมนุษย์ที่มีบุญญาธิการมาก

“เมื่อนั้น ภูธรท้าว	ไปถึงเมืองนาค
พญานาคฮู้	มาล้อมแห่พระองค์
นาคก็จำเือกเดิน	ทำอุทธีจบเพท
เขาก็เนรมิตเป็นผาสาทตั้ง	พันห้องหมื่นเสา
ยาบๆ เหลื่อม	แก้วก่องมุงมณี พุ่มเขอ
เมต็องๆ ไส	ล่องงามเงาแก้ว
นาคก็นำพระองค์ขึ้น	เขาปรางผาสาท
พระบาทเจ้า	ทรงพื้นแผ่นคา
เสนาท้าว	พลแพนล้านตัว
เขาก็ขึ้นสู่ผาสาทแก้ว	หลังนั้นบ่มเต็ม”

(พญาคันคาก, : 37)

เช่นเดียวกับวรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย กล่าวถึง สังข์ศิลป์ชัยกับมารดา คราวที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองไปอยู่ในป่าใหญ่ ได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจากพญานาคและบริวาร เพราะพระองค์มีบุญญาธิการ มีฤทธิ์เดช เป็นที่เคารพยำเกรงของมนุษย์ อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

“นาคคาบได้	พิเศตรสสะเค็ด
พงส์พันไหล	หลังคอมโดยถ่าน
เขนเขนท้าว	ปางค์ทองเทวะราช
ประดับนั่งล้อม	หลายชั้นแท่น
พระบาทเจ้า	ชมชื่นยินดีสงวน
ถามว่าแก้อย่าง	ค่อยคงทุกหน้า คีลือ ?
เมื่อนั้นนาโคให้	ทูนทันเทวะราช
ข้าอยู่สร้างก่งพื้น	คอมข้าค่อยคง พระเอย”

(สังข์ศิลป์ชัย, : 84)

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ กล่าวถึง พญานาค จากวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ว่า ตำนานเรื่องผาแดงนางไอ่นี้เป็นเรื่องของชาวขอม ในท้องเรื่องเราจะสังเกตเห็นมีคนต่างชาติดจากขอมรุกรานเข้ามาในอาณาบริเวณนี้คือ พวกพญานาค ซึ่งคงจะเป็นพวกไทย-ลาว เพราะมีเค้าเรื่องสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ไทย-ลาว (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2520 : 67) แต่แนวความคิด ความเชื่อเรื่องนาค ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชนเผ่าไทอีสานโดยทั่วไปนั้น มีรูปร่างเป็นสัตว์คล้ายงูใหญ่ มีหงอน มีเกล็ด มีอิทธิฤทธิ์ สามารถแปลงกายเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่นก็ได้ ในปัจจุบันจะมีปรากฏให้เห็นในรูปของจิตรกรรม สถาปัตยกรรม ตามโบสถ์ วิหาร เช่น บันไดโบสถ์รูปปั้นนาค เป็นต้น ในวัดวาอารามต่างๆ ทั่วภาคอีสาน

ครุฑ คนไทยมีความเชื่อเรื่องครุฑมาเป็นเวลายาวนาน และให้ความสำคัญกับครุฑมาก เพราะแม้แต่ตราสัญลักษณ์ของทางราชการไทย ก็ใช้ตราครุฑ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อเรื่องครุฑในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ก็กล่าวถึงความเชื่อเรื่องครุฑไว้หลายเรื่องหลายตอนเช่นเดียวกัน

วรรณกรรมเรื่อง พญาคันคาก กล่าวถึง ตอนที่พญาคันคากได้เป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองแทนพระราชบิดาว่า พญาครุฑ ซึ่งอยู่ที่ป่าหิมพานต์ ก็มาแสดงความยินดีต่อพญาคันคากด้วย

“แต่นั้น พญาครุฑเจ้า	อยู่ป่าหิมพานต์ก็มา
เขาก็นิรมิตเป็นดังคน	ออกมาเหลือนั้น
ข้าวทิพย์พร้อม	โภชนะสาถี

มีทั้งเงินค้ำมา

خابถวายพระองค์เจ้า”

(พญาคันคาก, : 30)

ในวรรณกรรมเรื่องกาพย์เห่ ได้กล่าวถึง พญาครุฑชื่อสุบันว่า มีฤทธิ์เดชานุภาพ เป็นที่เคารพยำเกรงของพวกผีศาจและยักษ์ทั้งหลาย ปกครองเหล่าบริวารอยู่บนภูเขาลอย

“เห็นทั้งบัฟพโตตั้ง

คีรีชินไขว่

พระเขใจใหญ่กว้าง

เพียงคำวื้อพะโยม แท้ແหลว

ที่นั่น ครุฑอยู่สร้าง

เสวยราชทงนคร

ลืออาจัน

พญาใหญ่สุบัน

เดโชแจ้ง

ผาบพลพอล้าน”

(กาพย์เห่, : 7)

วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ก็กล่าวถึง พวกครุฑที่มาคอยดูแลรักษาท้าวสังข์ศิลป์ชัย เมื่อครั้งพระองค์กับมารดาถูกเนรเทศออกจากเมือง

“ที่นั่น ผาสาท้าว

พญาใหญ่ครุฑทอง

บริวารนับ

คิ้วตงตาคิ้ว

เวียนระวังเฝ้า

โขนแขวงอักษราราช

อู่คำเอื้อ

อิงเท่าหัวทะเล้ง

(สังข์ศิลป์ชัย, : 82)

ความเชื่อเรื่องครุฑในสังคมไทย ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดียโดยผสมผสานกันระหว่างความเชื่อแบบพราหมณ์-ฮินดู กับพระพุทธศาสนา จนแผ่ไพศาลกันตั้งแต่อดีต เชื่อว่าพญาครุฑเป็นอมมนุษย์ มีลักษณะกึ่งผีกึ่งเทพ มีฤทธิ์เดช รูปร่างคล้ายสัตว์หลายชนิดผสมกัน อาศัยอยู่บนภูเขาในบริเวณป่าหิมพานต์

ยักษ์ ความเชื่อเรื่องยักษ์ มีอุดมทั่วไปในทุกภาคของสังคมไทย โดยมากเชื่อกันว่า ยักษ์เป็นอมมนุษย์ที่ไม่ดี มีความดุร้าย มีฤทธิ์เดช ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน กล่าวถึงพวกยักษ์ว่า เป็นอมมนุษย์ที่มีบ้านเมืองเป็นของตนเอง มียักษ์ที่มีฤทธิ์อำนาจมากเป็นผู้ปกครองเหล่ายักษ์ทั้งหลาย อุปนิสัยชอบกระวนตัวเอกของเรื่อง และสุดท้ายก็จะถูกตัวเอกตั้งสอนให้อยู่ในศีลธรรม เป็นการช่วยสร้างบารมีให้ตัวเอกของเรื่องนั้นๆ

วรรณกรรมเรื่องกาพย์เห่ กล่าวถึงพวกยักษ์ไว้หลายตอน เช่น ตอนที่กาพย์เห่พานางมาลีจันทร์เดินป่า ได้เจอกับยักษ์สาวระกันและเกิดต่อสู้กันขึ้น

“แต่นั้น ยักษ์โกรธกล้า	บนบอกราชาน
นามกรแก้ว	สารกันเป็นชื่อ
มีงจักมาลอบคั่น	ชีวังเมี้ยนบอกรู
มันก็โกรธกล้า	ทะยานมาทำเดช
...	...
ยักษ์แก่ง้าว	กำเจียดตะบองเพชร
แยงจอมศรี	เล่นทะยานกุมท้าว”

(กาพะเกษ, : 117-118)

และ หลังจากที่กาพะเกษต่อสู้เอาชนะยักษ์สารกันได้แล้ว ก็พานางมาลีจันทร์เดินทางต่อ จนมาเจอกับคันธะยักษ์เจ้าในระหว่างทาง คันธะยักษ์จะงัดปืนกาพะเกษ แต่กาพะเกษไม่ยอม จึงเกิดการทำท่ายและต่อสู้กันขึ้น

“ยักษ์ขนาดกล้า	ด้านต้นเต็งความ
ตามแต่ดวงชายไฟ	ชั่วดีล้างแล้ว
มันก็ไกวตะบองเปื่อง	พะนั่งเชิงชักห่อ
คันธะยักษ์	ผู้ถือถ้ำแม่นฤ
ในขอบค่าย	เขาค่านคอยสิงห์ตัวใด
เดินกายมา	ขาดชีวังมระเมี้ยน
...	...
บาคานด้าน	กันดานตัวถ้อย
กูนี้ ชื่อว่ากาพะเกษกล้า	ฤทธิ์ล้ำโลกถือ
ท้าวกล่าวแล้ว	มันเกลียดคงใจ
ทะยานตนถึง	แกว่งตะบองปุนเปื่อง
...	...
มันก็ไกวตะบองเหลื่อม	ปานขวัญฟ้าผ่า
บาทลิกเว็น	มีต้องวิ่งไว แท้แล้ว”

(กาพะเกษ, : 123)

วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย กล่าวถึงท้าวกุมภัณฑ์ยักษ์ผู้มีฤทธิ์เดช แก่กล้า ทำการสู้รบกับสังข์ศิลป์ชัย โดยมีเหล่ายักษ์จากป่าหิมพานต์มาช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก

“แต่นั้น ยักษ์อยู่ได้ลุ่มฟ้า	ในขอบหิมพานต์
ได้ยินเสียงกุมภัณฑ์	ห้ามวนมาเด้า

ฝูงหงส์เชื้อ	มหาวงศ์ท้าวท่น
มันก็จัดฟ้าพร้อม	ฝูงฮ้ายฮิบโฮม
ฟังยีนคั่นๆเค้า	ค้อนฮ้างฮ้างป็น พุ่นเขอ
กุมกันทักขม	บุ่งฟั่นด้าง
พลไหลลือม	โดยลมมัวมิด
มันสั่งให้	บุ่นตั้งแต่งการ
บัดนี้ คึกฝ่ายฟ้า	ท้าวซื่อเบี่ยงจาล
มันก็มาชิงชู	ขาดเมี่ยงได้
มีดาวกล่า	ศรสังข์ลือทิด
จงให้ทันที่อ้าง	เอาน้องพม่า เทียวเถิน”

(สังข์ศิลป์ชัย, : 174)

2) เทวดา

ความเชื่อเรื่อง เทวดาและพระอินทร์ ของชนเผ่าไทอีสาน ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดียทั้งแบบพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนา โดยที่ชนเผ่าไทอีสานนับถือผีมาก่อน ต่อมา เมื่อแนวคิดเรื่องเทวดาแผ่กระจายเข้ามาสู่สังคมอีสาน ชนเผ่าไทอีสานก็รับเอากระแสความเชื่อเรื่องเทวดาไว้ด้วย และนับถือเทวดาในฐานะเทพเจ้าผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ มีบุญมาก มีสถานภาพสูงส่งกว่าผีทั้งหลาย คอยช่วยเหลือคนดีให้ปลอดภัยจากการถูกทำร้าย เทวดาที่ได้รับการยอมรับนับถือมากที่สุดจากสังคมอีสานคือ พระอินทร์ ความเชื่อเรื่องพระอินทร์ มีปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานหลายเรื่องด้วยกัน

วรรณกรรมเรื่อง ท้าวโศวัตร์ กล่าวถึง พระเจ้าพรหมทัต พระนางจันทาเทวี และเหล่าทวยราชย์ได้พากันอ้อนวอนขอโอรสจากพระอินทร์

“อันว่าภูมิเจ้า	ทั้งเมี่ยงแมนมิ่ง
ทั้งท่นท้าว	ชาวเชื้อราชบุตร
ก็ประณมกรก้ม	บังคมสามเล่า
ทูลแจ่มเจ้า	จอมฟ้าฝ่ายสวรรค์
อภิวันทวอนไหว	อินตาคนเลิศ
ขอให้แลเหล่าข้า	คราวนี้จนแน่นอน
เพื่อนี้ ข้าหากใครได้	ประสงค์ลูกบุตร
ขอให้อินทราเธอ	ท่นแลเหลือขี้ได้
ขอให้เทวาให้	เทิงสวรรค์หลังหล้า

นำเอาลูกอ่อนน้อย มาให้เกิดคอม แม่ท่อน”

(ท้าวโศวัตร์, : 8-9)

วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ตอนที่สังข์ศิลป์ชัยถูกกุมารทั้งหก ผลักลงเหวตกลงในแม่น้ำ พระอินทร์ก็ทรงช่วยไว้จนปลอดภัย และพาสังข์ศิลป์ชัยกลับไปอยู่กับ มารดาตามเดิม

“แต่นั้นเลยเดือดท้าว	ทิพย์อาสน์เงินแข็ง
กัมพะลาถูก	แท่นอินทร์อายฮ้อน
แต่นั้นพันดาเยี่ยม	โลกาผายผ่อ
เห็นแจ่มเจ้า	จมน้ำ ค่วนถึง
อินทร์ก็อุ้มแจ่มเจ้า	เจียรระจากชลหลวง
คันโรทิพย์	โศดสรงสีด้าง
กุมารได้	สัตตยูยังเที่ยง
คือคู่หัดขึ้นแล้ว	มีพลังทอริ”

(สังข์ศิลป์ชัย, : 282-283)

วรรณกรรมเรื่อง ท้าวคำกาคำ กล่าวถึงพระอินทร์ กับพญาแถนว่า ทรงลงมาสร้างเมืองให้ท้าวคำกาคำปกครอง ตามที่ท้าวคำกาคำขอ

“อินทร์ก็นิรมิตรพร้อม	เวียงแก้วก่อหิน
แถนก็นิรมิตรพิม	มุงหอผาสาท
เป็นแผ่นแก้ว	มุงแล้วพอกคำ
พื้นลวดแก้ว	เป็นแผ่นมณีเขียว
ทองแดงมุง	เชื้อเชื้องดูถ้วน”

(ท้าวคำกาคำ, : 74)

วรรณกรรมเรื่อง ผาแดงนางไอ่ กล่าวถึง พระอินทร์ว่า ทรงส่ง เทวบุตรนามว่า วิสสุกรรม ลงมาห้ามทัพของพญาศรีสุทโธนาคราช กับพญาสุวรรณนาคราชซึ่งเคย เป็นเพื่อนรักกัน และต่อมาได้โกรธกันด้วยความเข้าใจผิดในเรื่องการแบ่งปันอาหาร จึงสู้รบเพื่อ แย่งชิงดินแดนกัน

“แต่นั้น อินทราให้	หลิงแลเยี่ยมผ่อ
ก็จึง เห็นสองนาคเจ้า	กุมข่ายาดเมือง
อินทร์จึงตรัสให้เทวบุตรเจ้า	ลงมาบนบอก
ให้ไปห้ามท้าว	สองเจ้าอย่าแล้ว แท่นอ

ผิดอีกแท้

ให้หาโทษหนักเบา

ให้ค่อยเขาเลี้ยวกัน

จึงถามความเคঁ หันแล้ว”

(ผาแดงนางไอ่, : 35)

วรรณกรรมเรื่อง พญาคันคาก ได้กล่าวถึงตอนที่พระอินทร์ทรงไป
รับนางแก้วเทวีธิดาแห่งเมืองอุดรกรูทวิปมาอภิเษกกับพญาคันคาก และสั่งสอนให้นางทรงเป็น
มเหสีที่ดีของพญาคันคาก

“อินทร์จึงเพาะค้อนต้น

ไปเมืองอุดรกรูทวิป

อุ้มหอบได้

นางแก้วค้อนมา

เถิงแห่งห้อง

ผาสาทอินทร์แปลง

วางแพงศรี

แท่นคำวิมานแก้ว

บรรบรรแล้ว

พญาอินทร์สอนสั่ง

ให้นางเป็นมิ่งแก้ว

บาท้าวเทียบเทียบ

เคียงบาท้าว

แก้วมิ่งผัวขวัญ

เป็นเมียแพง

กล่อมสะนอนเทียบท้าว

บารมีสร้าง

บานบุญเทียบบาท

ท้าว นั้นบุญมากล้น

ในพื้นที่โลกคน”

บุพเพช้อน

สายแนนจึงจ้อง

คือดั่งเงาเคียงแท้

เทียบข้างบาทไป”

(พญาคันคาก, : 14)

ชนเผ่าไทอีสานเชื่อว่า พระอินทร์และเทวดาเป็นเทพ ทรงสถิตอยู่
ในวิมานที่สวยงาม ประดับประดาด้วยแก้วแหวนเงินทองบนสวรรค์ เป็นที่ปรารถนาของมนุษย์
ทั้งหลาย คนที่ทำความดีส่วนมากแล้ว ถ้วนปรารถนาเพื่อเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ทั้งสิ้น เช่น
วรรณกรรมเรื่อง ผาแดงนางไอ่ กล่าวถึงพญาขอมว่า ที่ทรงพาเหล่าเสนามหาอำมาตย์จัดทำบุญบั้งไฟ
ขึ้น นอกจากจะจุดบูชาพญาแถนแล้ว ยังทรงปรารถนาไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์อีกด้วย

“พระจึง ปั้นแต่งสร้าง

ผลาทานเททอด

ประสงค์ไปเกิดกำ

กายฟ้าสู่สวรรค์

ก็จึง ทนลูกท้าว

ฝูงหมูโยธา

ทั้งเสนามูลตรี

ไพร่พลโฮมเด้า

เฮาจักพาแบ่งสร้าง

กองบุญบั้งไฟใหญ่

ตกแต่งสร้าง

ปีนี้ให้ม่วนอิน

เอาให้ถือฮอดให้

เทวราชอินตา ฟันแล้ว

ให้ฮูแปงฎีกา

แจกยายไขแข็ง”

(ผาแดงนางไอ่, : 44)

3) ขวัญ

ขวัญ ตามความหมายที่ใช้กัน พบว่ามี 2 รูปแบบคือ สิ่งที่เป็นรูปธรรม และสิ่งที่เป็นนามธรรม คำว่า ขวัญ ที่เป็กรูปธรรม หมายถึง ผมหที่ขึ้นเวียนเป็นกันหอยบนศีรษะของคน หรือชนลักษณะเดียวกันที่ปรากฏตามร่างกายของสัตว์ ส่วน ขวัญ ที่เป็กรนามธรรม หมายถึง วิญญาณหรือสิ่งที่ไม่ม่ตัวตนประจำกายคนและสัตว์มาตั้งแต่แรกเกิด ชาวอีสานนิยมเรียกสิ่งทีตนรักมากกว่า ขวัญ เช่น ลูกขวัญ เมียขวัญ ของขวัญ เสาวขวัญ นาขวัญ ข้าวขวัญ (จารุวรรณธรรมวัตร, 2543 : 109) ความเชื่อเรื่อง ขวัญ เป็กรความเชื่อทีเป็กรเอกลักษณ์ของชนเผ่าไทอีสานมาแต่โบราณ ถึงแม้คำว่า ขวัญ กับคำว่า วิญญาณ จะมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่สำหรับชนเผ่าไทอีสานแล้ว คำสองคำนี้ มีสาระสำคัญบางประการทีแตกต่างกันอยู่ ประการแรก ขวัญของมนุษย์นั้นอาจออกจากร่างหรืออยู่กับตัวของมนุษย์ก็ได้ ถ้าอยู่กับตัวก็จะทำให้เจ้าของขวัญ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย มีความสบายกาย สบายใจ แต่ถ้าขวัญออกจากร่างเมื่อใด เจ้าของขวัญก็จะมีความทุกข์ร้อน ไม่สบายกาย ไม่สบายใจทันที แต่ไม่ถึงกับต้องเสียชีวิต ส่วน วิญญาณนั้น ก็อยู่กับตัวมนุษย์เช่นกัน แต่ถ้าเมื่อใด วิญญาณออกจากร่างไปแล้ว ไม่กลับเข้ามา ก็หมายความว่า เจ้าของวิญญาณนั้นได้เสียชีวิตแล้ว ประการที่สอง ขวัญ ตามความหมายของชนเผ่าไทอีสานไม่ได้มีอยู่เฉพาะในมนุษย์และสัตว์เท่านั้น แต่มีอยู่ในธรรมชาติทุกอย่างทั้งที่มีชีวิตและไม่ม่ชีวิตเช่น ขวัญบ้าน ขวัญนา เป็นต้น สำหรับ วิญญาณ จะมีอยู่เฉพาะในสิ่งมีชีวิตเท่านั้น ขวัญ กับ วิญญาณ จึงไม่น่าจะเป็นสิ่งเดียวกัน เพียงแต่ทำหน้าที่เหมือนกันหรือคล้ายกันเท่านั้น

วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องขวัญไว้หลายเรื่อง เช่นกัน เช่น

วรรณกรรมเรื่อง นางผมหอม กล่าวถึง ตอนที่นางผมหอมกับขุนไทพร้อมทั้งบุตร ธิคา กลับคืนสู่เมืองนครศรีอย่างปลอดภัย นางสีดา พระมารดาจึงให้พราหมณ์จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญขึ้น

“เมื่อนั้น นางเมืองเจ้า

มารดาพระแม่

ก็จึง บายข้าวปั้น

มาเอ็นเอยขวัญ

ไชยะมังคะละ

ไชยะมังคะลัง

ขอให้ สวัสดิ์หมัน

พันปียาวยิ่ง

ขวัญแจ่มเจ้า

ให้มาฮ้องฮอดโฮง แม่เยอ

อันว่า ขวัญบาท้าว	จอมเมืองหลงป่า ก็ดี
ขอให้มาอยู่สร้าง	เสวยราชเป็นพญา แม่ถือน
อันว่า สัพพะโกยภัยสัง	อย่ามีมาต้อง
อันว่า ขวัญนางแก้ว	ผมหอมศรีสะอาด ก็ดี
อย่าได้เมื่ออยู่ผาสาทข้าง	คงไม่เถื่อนเขา
ขอให้มาอยู่ห้อง	โสมหลงนำแม่ นี่เชอ”

(นางผมหอม, : 119-120)

และวรรณกรรมเรื่องนางผมหอม ยังกล่าวถึง ขวัญว่ามี 32 ประการ แต่ไม่ได้ให้รายละเอียดไว้ว่ามี ขวัญอะไรบ้าง

“สามสิบสอง	ขวัญเอยฮิบมา เทียวเทิน
ยีนขาวหมั้น	ทรงแท่นบัลลังก์
เสวยเมืองทอง	อยู่เย็นหายฮ้อน
พราหมณาเฒ่า	ถวายพรลาเล็ก
เสด็จจวนขึ้น	โสมกว้างเทียวพลัน”

(นางผมหอม, : 132)

วรรณกรรมเรื่อง ผาแดงนางไอ่ กล่าวถึง อติชาติของท้าวถังกิบ บุตรของพญาศรีสุทโธนาคราชว่า เคยเกิดเป็นคนไข้ เทียวหาขอทานเขากินตามเมืองต่างๆ และได้มาอาศัยอยู่กับเศรษฐีบิดานางไอ่ในชาตินั้น ด้วยความที่เขาเป็นคนขยันขันแข็ง ทำให้เศรษฐีพอใจ และให้แต่งงานกับลูกสาวของตน ในพิธีแต่งงาน มีการตกแต่งภาชนะขวัญเพื่อบายศรีสู่ขวัญด้วย

“เศรษฐีเจ้า	มีลูกสาวคนหนึ่ง
โทนเอคน้อย	งามย้อยมิ่งแมน แท้คาย
จักวางนางแก้ว	สายใจตนลูก
จักผูกมันไว้	เป็นเขยสร้างแต่งเฮือน
เศรษฐีก็คิดคักแล้ว	ตกแต่งภาขวัญ
ทันเอามา	ลูกเขยคนไข้
...	...
อันว่า พ่อสู่ขวัญให้แล้ว	หนีไปทางใหม่
บ่อดีคชอดน้อย	นางแก้วท้อใจ”

(ผาแดงนางไอ่, : 52-53)

วรรณกรรมเรื่อง กาพะเกษ กล่าวถึง การสู้รบระหว่างกาพะเกษกับพวกยักษ์โจโน โดยกาพะเกษได้คุยข่มยักษ์โจโนว่า ขวัญของยักษ์ได้หนีเตลิดไปห้อยอยู่บนกิ่งไม้แล้ว เตรียมตัวตายได้

“ดูรา ยักษ์ถ่อยเต่า	ผีบ้าสาบเหม็น
ถูกีสู้ท่านแท้	ขวัญฟางคะนากา
อย่าได้มาบนบาน	คู่ต้องแหวนเห็นผื่น
คนคู่คนนำม้าง	มียอมสบชอบ
ให้ท่านกลับตัวหน้า	เอือนย้าวสั่งเมีย
แล้วบอกให้ญาติพี่น้อง	สู้ข่าวความตาย
ให้เขาทำมุงคุณ	แต่งหอของไว้
เดี๋ยวนี้ ขวัญแขวนเกี่ยว	ฟังคณาแฉ่งถ้าว
ยูทางหัวข้อมเปีย	งอยไม้อยู่คอง”

(กาพะเกษ, : 183)

วรรณกรรมเรื่อง พญาคันคาก กล่าวถึงตอนที่พญาคันคากรบชนะพญาแถน ทรงสั่งสอนให้เหล่าแค้นตั้งอยู่ในศีลธรรม มีความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง หลังจากทรงสั่งสอนเสร็จ พญาแถนได้ตกแต่งภาชนะขวัญและคู่ขวัญให้พญาคันคากกับบริวาร

“บัดนี้ สิทธิเดชให้	มาทอดเมืองแถน
ขวัญภูมิ	อยู่ยืนยาวมัน
กับทั้งขวัญนางแก้ว	เทียมฟางพระองค์นั้น
พระจงตั้งเที่ยงมัน	สองเจ้าค่อยคง
กับทั้งสาวสนมน้อย	สี่พันนางถวยาบทก็ดี
จงให้ยืนเที่ยงมัน	แฝงเจ้าขุนนาง
ฟังยินครั้นๆ ก้อง	เสียงเสพนนตรีหุ่นเยอ
สนามหลวงนั้น	ครั้นเครงคองฟ้า”

(พญาคันคาก, : 77)

ความเชื่อเรื่องขวัญ เป็นความเชื่อที่ได้รับการยอมรับจากคนไทยทั่วทุกภาคของประเทศ โดยเฉพาะภาคอีสานมีความเชื่อในเรื่องนี้อย่างลึกซึ้ง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชนเผ่าไทอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมา เมื่อจะทำกิจกรรมใดๆ ก็มักจะมีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญอยู่เป็นประจำ เช่น คลอดลูก ถูกเข้ารับราชการ ดื่มน้ำแร่งที่มาเยี่ยมเยือน เป็นต้น โดยเชื่อว่า การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นการให้กำลังใจกันและกัน

4.2.2.2 ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์

ชนเผ่าไทอีสานมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ มาตั้งแต่ครั้งบรรพกาล เข้าใจว่า น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากคติความเชื่อตามหลักศาสนาพราหมณ์ ที่มีการทอมนต์คาถาเพื่อบูชาเทพเจ้า และมีการดูฤกษ์ยามก่อนที่จะประกอบพิธีกรรมต่างๆ เมื่อชนเผ่าไทอีสานรับความเชื่อเรื่องนี้มา ก็ประยุกต์ให้เข้ากับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องผีที่มีมาแต่เดิม เห็นได้จากในเวลาที่ประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เช่น การเช่นสรวง บูชาผีบ้าน ผีเรือน เป็นต้น ต้องดูฤกษ์ยามก่อนว่าจะประกอบพิธีวันไหน เวลาใด ผีจึงจะพอใจ เมื่อถึงเวลาประกอบพิธี ก็จะมีพราหมณ์หรือพระภิกษุเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมนั้นๆ โดยมีการเจริญพระพุทธรูปด้วยทุกครั้ง

ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน กล่าวถึงความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ไว้หลายเรื่อง จะแยกศึกษาออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

1) ไสยศาสตร์ ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน มีการกล่าวถึงเรื่องเวทมนต์คาถา ซึ่งเป็นไสยศาสตร์ที่ลึกลับซับซ้อนแขนงหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นตัวเอกของเรื่องซึ่งเป็นมนุษย์ และเหล่าอมมนุษย์ เช่น ยักษ์ นาค ครุฑ ต่างก็มีเวทมนต์คาถา และในการสู้รบกันก็มักจะใช้เวทมนต์คาถาช่วยด้วย

(1) เวทมนต์คาถา

โลกทัศน์ชนเผ่าไทอีสานในอดีต ผู้ชายจะต้องเรียนเวทมนต์คาถา เพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ป้องกันศัตรูไม่ให้มาทำร้าย ฝึกจิตใจให้เข้มแข็งและมีสติ เพราะผู้เรียนต้องถือครุ บูชาครุ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ครูสั่ง มีศรัทธามั่นคง มีความเคารพยำเกรง หมั่นท่องบ่นสวดสาธยายเสมอ ใครทำได้ดังนี้ จะส่งผลให้ได้รับความสุขความเจริญขึ้นกับตน และเวทมนต์ก็จะมีพลัง ส่วนใครไม่ปฏิบัติตามที่ครูสั่ง เรียกว่าทำผิดครุ คาถาก็จะเสื่อม ตัวผู้เรียนจะพบกับความวิบัติ ไม่เจริญรุ่งเรือง บางทีกลายเป็นคนบ้า เป็นผีปอบ ผีโพง ไปเลยก็มี แต่ก็ไม่ใช่ว่าเฉพาะผู้ชายเท่านั้นที่เรียนเวทมนต์คาถาได้ ผู้หญิงก็เรียนได้เช่นเดียวกัน และต้องถือครุเหมือนกับผู้ชายทุกอย่าง ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะพบกับความวิบัติเช่นเดียวกับผู้ชาย

วรรณกรรมเรื่อง ท้าวจักรนิมพรหมริน กล่าวถึง ตอนที่ท้าวจักรนิมกับท้าวพรหมรินออกเดินป่าเพื่อไปเรียนวิชาอาคมกับพระฤาษี ในที่สุดก็เรียนศาสตร์และคาถาอาคมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เหาะเหินเดินอากาศ ดำน้ำ ดำดิน เป็นต้น จนหมดสิ้น

“โดนนานล้ำ	สองชายไปอยู่
ศึกษาเขียนอยู่อัน	จนได้สู่แนว
ทุกช่องถิ่น	เขียนศาสตร์ศิลป์เสร็จ

ทางอาคม	บ่หลอเหลือค้ำ
แม่นสิบบนฟ้า	เวหาลัดลวงก็ดี
หรือลึงสู่พื้น	ค้ำน้ำกะบ่คา
แม่นสิค้ำดินคั้น	พลันเร็วรอดแผ่น
นับว่าได้สู่ด้าน	สองท้าวบ่คา ท่านเอ๋ย”

(ท้าวจักริณิณพรหมริน, : 19)

อีกตอนหนึ่ง หลังจากที่ท้าวจักริณิณ ท้าวพรหมริน และนางปทุมไกรสร เสด็จกลับนคร ปรากฏว่า ท้าวจักริณิณเกิดความอิจฉาริษยาท้าวพรหมริน ที่ได้นางปทุมไกรสรเป็นคู่ครอง จึงร้ายเวทมนต์ ถอดดวงจิตนางปทุมไกรสรออกจากร่าง แล้วนำกลับไปบ้านเมืองของตนด้วย

“พอแต่เด็กๆ ขอน	จักริณิณสะอื้น
ท้าวก็อยู่เมื่อขึ้น	เห็นน้อยฮูปงาม
นอนเทียมแก้ว	สหายเกลออำยเสียว
ท้าวจึงคิดโลกเลี้ยว	ลีเอาน้องดวนหนี
...	...
แล้วจึงฮวยมนต์กล้า	คาถาดีโดยด่วน
ถอดหัวใจอ่อนน้อย	นางให้ใส่ดอกบัว
แล้วก็พาทะยานขึ้น	เมื่อหนีเหาะห่อน
เหินเมฆมัม	มองฟ้าฝ่าลม”

(ท้าวจักริณิณพรหมริน, : 23)

วรรณกรรมเรื่อง ท้าวโศวตร์ กล่าวถึงตอนที่พระฤาษีชุบชีวิต ท้าวโศวตร์ขึ้นใหม่จากการถูกฆ่าโดยพราณป่า และพามาเรียนวิชาอาคมที่อาศรมจนสำเร็จ ท้าวโศวตร์จึงลาพระฤาษีออกติดตามหานางปทุมมาลวดี

“แต่นั้น ฤาษีให้	พาไปคุ้มค่วง
เหาะพ่อนผ่าย	คืบเข้าสู่อาศรม
พระก็บอกท่อนท้าว	ให้เขียนศาสตร์ศิลป์สร
บาก็เรียนเร็วไว	บันานเกินล้ำ
แม่นสิค้ำดินน้ำ	บินบนโดยง่าย
ก็บ่มียากเขื้อ	ทำได้ดังใจ
บาคานให้	เขียนไวยุคด่อง
ทั้งคิดสอดหม่อมน้อง	นางน้อยมิ่งเมีย

พอแต่สำเร็จถ้วน เรียนวิชาจบเพท
ก็เลยลาพ่อเฒ่า องค์ล้ำคน”
(ท้าวโศวัตร์, : 35-36)

วรรณกรรมเรื่อง กาพะเกษ กล่าวถึง กาพะเกษได้เรียนเวทมนต์คาถากับพระฤาษีด้วยความอุตสาหะจนสำเร็จศาสตร์ศิลป์ต่างๆ หลังจากที่ได้พบชีวิตกาพะเกษขึ้นมาใหม่ จากการถูกขันธ์ ของพญายักษ์ฝีมือ เมื่อครั้งแอบลักลอบเข้าหานางมาลีจันทร์

“บัดนี้ จักกล่าวถึงให้ กาพะเกษบาชัย
เนาสถิตนำ พระยอดคุณรัตสีเจ้า
เพื่อจักเขียนมนต์แก้ว ดอมรัตสีศาสตร์เพท
บาก็ยอชุลีกร นอบเสียดรอยไหว
เขียนเอาแก้ว มนต์ยาศาสตร์เพท
ดอมแจ่มเจ้า รัตสีสร้างชูครอง”
(กาพะเกษ, : 88)

วรรณกรรมเรื่อง พญาคันคาก กล่าวถึง การสู้รบระหว่างพญาแถนกับพญาคันคากว่า พญาแถนทรงใช้เวทมนต์เสกเป่าเป็นสัตว์ร้ายต่างๆ เพื่อสู้กับพลพรรคของพญาคันคาก

“เมื่อนั้นแถนก็ฮวฮวอาคม เป่าเป็นงูฮ้าย
เดียดคายลั่น ไปคาบกินกบ
ยาบๆ แล้ ไปด้อนคาบกิน
มีทั้งงูเห่ล้อมอ้อ งูสิงสาหัส
งูเห่าห้อม วนอ้อมเลนไป
ทำทานฮ้าย จงอองเลนได้
สาธนาฮ้าย กุมเกี่ยวไต่กิน
กบเขียดฮ้าย งูฮ้ายพ่ายคืน”
(พญาคันคาก, : 52)

วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย กล่าวถึงตอนที่ธิดาทั้งหกของเศรษฐีพบหญิงหมอยาแฝดที่เก่งเรื่องเสน่ห์ยาแฝด มนต์ดำ จึงจ้างนางทำเสน่ห์ยาแฝดพญาสุรราชให้ เพราะอินฉาน้องสาวคนเล็กของพวกตน ที่ได้รับการเอ็นดูจากพญาสุรราชมากกว่า และนางหมอยาแฝดก็ทำเสน่ห์พญาสุรราชจนสำเร็จ

“เมื่อนั้นนกสาวพร้อม ความดีชวดาเลียด
 มึงแม่คิดอย่าแคว่ คุณข่อยถิตอบนง แม่เอย
 ขอแม่ไปสมด้วย มนต์คำยาแฝด
 คูก็อาฆาตแค้น ทวายฮ้ายคำดอย แค้นา
 เมื่อนั้น แม่แฝดฮ้าย เสวฮีบปุ่นปอง
 ยาซอนสม ไสในไหนด้า
 ยามเมื่อภูบาลย้าย บวยคำสงโสด
 พิชพุงฮ้อน สมไหม้ทั่วทวง
 (สังข์ศิลป์ชัย, : 67)

จากภาพสะท้อนเรื่องเวทมนต์คาถา ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานหลายๆ เรื่อง แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเวทมนต์คาถาของชนเผ่าไทอีสานที่มีมายาวนานและลึกซึ้ง แต่ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า การเรียนเวทมนต์คาถานั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย เพราะฉะนั้นผู้ที่รู้เรียนจึงต้องมีการยกครู หรือบูชาครู โดยปกติของบูชาครู ซึ่งชาวอีสานเรียกว่า คาย ได้แก่ ขัน 5 หรือขัน 8 ขัน 5 คือ ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ประทีป 5 คู่ ธูป 5 คู่ ข้าวตอก 5 คู่ ส่วนขัน 8 ก็ใช้ของบูชาอย่างเดียวกันเพียงแต่ต้องเพิ่มจาก 5 คู่ เป็น 8 คู่ แล้วใส่ขันผืนแพรวา เหล้าก่อง ไข่ กรวย 4 ขันหมากเบ็งเข้าไปด้วย พร้อมทั้งเงินค่ายกครูใส่ลงในขัน 5 ขัน 8 นั้น และที่สำคัญที่สุด ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ครูบาอาจารย์ตั้งอย่างเคร่งครัด โดยการนำเวทมนต์คาถาไปใช้ในทางที่ถูกที่ควร อย่าฝ่าฝืนข้อห้ามเป็นอันขาด ไม่งั้นนั้นจะเกิดผลร้ายแก่ตน ถึงขั้นเป็นบ้า หรือกลายเป็นผีปอบ ผีโพงพันที ในปัจจุบัน ชาวไทอีสานยังคงเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาอยู่ ถึงแม้จะไม่มากเหมือนสมัยก่อน แต่ผู้มีเวทมนต์คาถาประจำหมู่บ้านยังคงได้รับการเคารพยำเกรงจากคนโดยทั่วไป และความเชื่อเรื่องนี้ในปัจจุบัน ส่วนมากกลายเป็นความศรัทธาในรูปของการปลูกเสกเครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล โดยพระเกจิอาจารย์มากขึ้น

2) โหราศาสตร์ เป็นเรื่องของดวงดาวและฤกษ์ยาม ชาวอีสานบางคนยังมีความเชื่อว่าชีวิตขึ้นอยู่กับฟ้าลิขิต ขึ้นอยู่กับดวงดาว ยังนิยมดูฤกษ์ ดูหมอ ดูดวงชะดาราตีทำนายโชคเคราะห์ (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2537 :145) วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ได้สอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับฤกษ์ยาม การทำนายทายทัก ความฝัน ไว้เป็นจำนวนมาก ในท้องเรื่อง กษัตริย์ที่โอรสถือกำเนิดในครรภ์ของมเหสี จะต้องให้โอรมาทำนายเสมอว่า โอรสเมื่อประสูติแล้วจะเป็นผู้มีบุญ มีวาสนา ได้ปกครองบ้านเมืองหรือไม่ หรือนำความวิบัติมาสู่ราชวงศ์ โหรจึงมีหน้าที่ที่สำคัญเป็นอย่างมาก ถึงขั้นใช้เป็นชีวิตให้กับชีวิตที่กำลังเกิดขึ้นมาได้ ในเรื่องโหราศาสตร์นี้ จะศึกษาในประเด็นฤกษ์ยาม ความฝัน และการทำนาย

(1) ฤกษ์ยาม ความฝัน และการทำนาย

โลกทัศน์เกี่ยวกับเรื่องฤกษ์ยาม มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชนเผ่าไทอีสานเป็นอย่างมาก อย่างเช่น การสร้างบ้านเรือน ต้องสร้างวันพฤหัสบดี วันเสาร์ เดือนยี่ เดือนสี่ เดือนหก เดือนเก้า เดือนสิบสอง จึงจะเป็นมงคล ทำให้ไม่เดือดร้อน ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข เป็นต้น วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานกล่าวถึงเรื่องการดูฤกษ์ยาม การทำนายทายทักไว้ ดังนี้

วรรณกรรมเรื่อง ขุนนางอ้าว กล่าวถึงตอนที่ท้าวขูลูประสูติจากครรภ์พระมารดา พญาพรหมศรีพระราชบิดาโปรดให้นาโหรมาดูฤกษ์ทำนายดวงชะตาพระองค์ว่าจะดีร้ายประการใด โหรได้ทำนายทายทักและทูลพญาพรหมศรีว่า ดวงชะตาราศีของท้าวขูลูนั้นเป็นผู้มีบุญมาเกิด แต่ว่าต้องสวรรคตเพราะกรรมเก่าที่เคยทำไว้เวียนมาถึงในชาตินี้ พระอินทร์จึงทรงส่งมาเกิดเพื่อชดใช้เวรกรรมในอดีตชาติ

“เมื่อนั้น โหรเฝ้า	พญาจารย์จอมปราชญ์
สอดต่อดัง	กระดานคิ้วผ่องดูณ
ลบเศษช้อน	หารسوبโหรแถลง
ตามปีเดือน	ฤกษ์วันวางค้ำ
การที่ชาตาท้าว	อุดมดีด้วยเดช
อุตตมะแท้	ไทท้าวหน่อโพธิ์
เป็นผู้ทรงธรรมมั่น	บาบุญบุตรราช
แต่ว่าเคราะห์คาดม้าง	ให้บาท้าวมิ่งมรณ
เพราะว่าเวรเวียนต้อง	กรรมกวมโหมฮอบ
กรรมเก่ากลับตอบต้อง	สนองให้เพราะเวร
อันว่าชาติก่อนก็	เคยก่อกระทำความ
จึงได้มีเวรเวียน	ก่อกวมกำไว้
พระอินทราทรงใช้	ให้ลงมาบังเกิด
ลงช่วงไซ้	ให้เวรเว้นห่างเหิน พระเอย”

(ขุนนางอ้าว, : 3-4)

วรรณกรรมเรื่อง ท้าวโสวัตร กล่าวถึงตอนที่พระนางจันทาเทวีมเหสีพญาพรหมทัตทรงประสูติท้าวโสวัตร พญาพรหมทัตโปรดให้เรียกโหรมาทำนายดวงชะตาของท้าวโสวัตร ซึ่งหลังจากที่โหรดูฤกษ์ยามเวลาประสูติแล้ว ได้ทำนายว่า ท้าวโสวัตรเป็นพระโพธิสัตว์มาเกิด มีบุญบารมีมาก เป็นผู้มีฤทธิ์เดชเก่งกล้า เพราะตอนที่ประสูติมีพระบรรลัคน์คิดพระองค์มาด้วย ภายหน้าเมื่อเจริญวัย จะเป็นที่เคารพบูชาของผู้คนทั่วไป

“เมื่อนั้น หมอโหรได้ กระดานหินเขียนขีด
 ลงเลขตั้ง เลียนล้วนลวดลาย
 แล้วจึงทายแทงชี้ ตามมีมันเศษ
 บอกแผ่นพื้น พอด้ามเศษมี
 อัญชลีไหว ประณมกรก้มกล่าว
 อันว่าลูกท่อนท้าว ดีแท้สิ้นคน
 มีเดชกล้า กำถึงชาวสวรรค์
 มีพระขรรค์ชัยศรี พ้องมณีแนวม้า
 หากแม่นของบาห้าว โภธิญาณแย่งโลก
 คนในทีปเทศให้ ไทยท้าวเทียบบั้น พระเอย”
 (ท้าวโศวัตร์, : 16)

วรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย กล่าวถึงตอนที่พญากุศราษทรง
 นิมิตว่ามีคนมาตัดแขนขาพระองค์ไป จึงโปรดให้เรียกโหรเข้าเฝ้า เพื่อทำนายว่า จะมีเหตุร้ายอะไร
 เกิดขึ้นหรือไม่ โหรได้ทำนายว่า จะเกิดเหตุร้ายขึ้น บุคคลที่พระองค์รักประจักษ์พระเนตรต้องมีอัน
 พัลลพจากจากกัน ซึ่งต่อมาพระนางสุมนทากนิขของพญากุศราษก็ถูกยักษ์ลักพาตัวไป

“เมื่อนั้น หมอถวายแจ้งทูลทันเทวราช
 อุบัติทั้ง พรแก้วกาบถวาย
 ขอยทียศแต่เท้า ทุกที่ปนครคน
 มวนมาประดับ กาบกรกอยน้อม
 เขียวทอเสียดกษัตริย์เชื้อ พงษ์พันธุ์เพียงพระเนตร
 เหมือนว่าเชื้อต่างท้าว ทวนคั่นลอบเลื่อม”
 (สังข์ศิลป์ชัย, : 10)

และ ตอนที่ธิดาทั้งหกให้หมอยาแฝดทำเสน่ห์พญากุศราษแล้ว ก็ได้จ้างโหรมาทำนายบุตรในครรภ์
 นื่องสาวคนเล็กของพวกตนให้พญากุศราษฟังว่าเมื่อเกิดมาจะเป็นคนไม่ดี มีนิสัยโหดร้าย เป็นพิษภัย
 ต่อบ้านเมืองไม่ต่างจากผีร้าย ส่วนธิดาทั้งหกและบุตรที่จะเกิดมาล้วนเป็นคนดี ในที่สุดพญากุศราษ
 ก็ทรงขับไล่แม่เหสี ซึ่งเป็นนื่องสาวคนเล็กของธิดาเศรษฐีทั้งหกออกจากวัง พร้อมกับสังข์ศิลป์ชัย
 ราชบุตร โดยมีสีโหรราชบุตรที่ประสูติจากพระนางจันทาเทวีมีเหลือองค์แรกติดตามไปด้วย

“เมื่อนั้น พายโหรรู้ ยินดีฮับฮับ
 เจ้าอย่าฟ้าว ฟังข้าช่างปองก่อนเถิน
 เลยเล่าปากที่นั่น ทูลทอดแรงโย

อาการเห็น	เพทภัยพระองค์ไป
ดั่งข้าพิจาณเฝ้า	ในกองถ้ำนถิ
อันว่าหกพื้นน้อง	ดีด้วยถ้ำบน เจ้าเอย
อันที่สองแก่นชั้น	โชคแม่มีจริง
ทอว่ากุมารในอุทร	โทษคามคนฮ้าย
เหมือนบ่เป็นสมด้าม	โดยคนคองโลก
เยียวจักเป็นอุบเนื้อ	กระบวนฮ้ายอ่างผี พระเอย”

(สังขศิลป์ชัย, : 67-68)

อิทธิพลความเชื่อเรื่องการทำนายของโหรหรือหมอดู ที่คำนวณตามฤกษ์ยามวัน เดือน ปีเกิด ได้รับการยอมรับนับถือทั้งจากกษัตริย์และประชาชนทั่วไป ถ้าโหรไม่มีศีลธรรม เห็นแก่อำิสสินจ้าง ก็สามารถทำให้อีกหลายชีวิตเดือดร้อนเพราะคำทำนายนั้นได้ เช่น กรณีที่พญาสุรราชขับไล่ธิดาคนเล็กของเศรษฐีซึ่งเป็นมเหสีองค์ที่แปดของพระองค์เองออกจากเมืองพร้อมกับโอรส ก็เพราะเชื่อคำทำนายและหลงมนต์คำเสน่ห์ยาแฝดที่ธิดาทั้งหกจ้างคนทำ การดูฤกษ์ยามชะตาชีวิต นอกจากสามารถทำนายได้ว่า จะมีอะไรเกิดขึ้นในอนาคตแล้ว ยังสามารถทำนายหาคนที่หายตัวไปอย่างไร้ร่องรอยได้ เช่น

วรรณกรรมเรื่อง ขุนนางอ้ว ตอนที่นางอ้วฆ่าตัวตาย ปรากฏว่าวันนั้นนางหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอย ไม่มีใครหาตัวนางพบ พระมารดาจึงตรัสสั่งให้เสนาอำมาตย์เรียกโหรมาเข้าเฝ้าเพื่อตรวจดูฤกษ์ยาม ดวงชะตาชีวิตว่านางอ้วอยู่ที่ไหน

“ฝูงหมู่เสนาคตัญญู	ได้หาแต่ท่านโหร
หมอก็กุณหารห้อง	ชาดาตามเหตุ
เศษสูญเสียชื่อน้อย	ตายแล้วแต่นาน
เทพท่านบันดาลให้	สังหรณ์บ่เห็นคราบ
หารูปเทียนกราบไหว้	บูชาได้จึงลิเห็น พระเอย”

(ขุนนางอ้ว, : 61)

วรรณกรรมเรื่อง กาพะเกษ กล่าวถึงตอนที่เกสสัตตาเทวบุตรลงมากเกิดเป็นท้าวกาพะเกษในครรถ์พระมเหสีของพญาสุริวงษ์เกสสุรราช ตามที่ทั้งสองพระองค์ได้ทูลขอโอรสกับพระอินทร์ไว้ ปรากฏว่าคืนที่เกสสัตตาเทวบุตรจะลงมากเกิดนั้นพระมเหสีทรงฝันประหลาดว่า พระจันทร์เปล่งแสงส่องประกายไปทั่วเมืองพาราณสี จู่ๆ ก็ดับวูบไป แล้วไปส่องสว่างที่ป่าหิมพานต์ สักพักพระจันทร์ก็ลอยมาเปล่งแสงสว่างทั่วทั้งเมืองพาราณสีอีกครั้งหนึ่ง ประชาชนต่างก็อัศจรรย์ใจและพากันก้มกราบไหว้ทั่วทั้งแผ่นดิน หลังจากที่พระนางสะดุ้งตื่นก็

ทรงคำนึงถึงแต่ผืนนั้น จนกระทั่งรุ่งเช้าจึงพูดเรื่องความฝันให้พญาสุริวงษ์เกศนุราชทราบ พระองค์ทรงวินิจฉัยด้วยความดีพระทัยว่า ผู้มีบุญญาธิการจะมาก็คือเกิดเป็นโอรสของเรา

“คือนั้น นางฝันว่า	จันโทผ่ายเวหาอากาศ
ต้องแสงแจ้ง	ทะรังฟ้าสูงเอื้อง
พอคราวน้อย	เสด็จลงเจียรจาก
ไปสู่ห้อง	หิมพานต์พุ่มกว่าไกล
พอคราวน้อย	เสียดแสงดับชีพ
น้อยหนึ่งใสต้องแจ้ง	ดวงฟ้าสูงเอื้อง
ก็จึงคืนมาเข้า	พารานสีของเก่า
เอื้องสูงแจ้ง	เหนือฟ้าเมฆพะยอม
ชาวเมืองกว้าง	พารานสีหลังหล้า
ทุกทวยได้ลุ่มฟ้า	โดยน้อมขามขุติ
แต่นั้น เทวีแก้ว	กะซังผืนสะดุ้งตื่น
แล้วสูงแจ้ง	คะนิงกำย่งผืน”

(กาพระเกษ, : 21-22)

วรรณกรรมเรื่อง พญาคันคาก ตอนที่พญาคันคากจะมาก็คือเกิดในครรภ์พระนางสีดา พระนางก็ทรงฝันว่า พระอาทิตย์ได้ตกลงมาจากฟ้าเข้าโอบอุ้มของพระนางเกิดเป็นแสงสว่างรุ่งเรืองภายในอุทร อีกทั้งผิวพรรณของพระนางก็มีสีคล้ายทองคำระยิบระยับ หลังจากนั้นพระนางก็ทรงครรภ์ และคลอดโอรสคือพญาคันคากในเวลาต่อมา

“แต่นั้น สีดาแก้ว	เทวีผืนหลาก
ฝันว่าอาทิตย์ตกแต่ฟ้า	มาเข้าปากนาง
เจ้าก็กลืนลงท้อง	ดูใสเอื้องสูง
ทั้งแผ่นเนื้อ	ตัวเหลืองดั่งคำ”

(พญาคันคาก, : 5)

วรรณกรรมเรื่อง นางผมหมอม ตอนที่นางผมหมอมกับขุนไทจะลักลอบหลบหนีไปจากพญาช้างสารผู้บิดา พญาช้างสารได้ฝันว่า โจรมาขโมยเอาแก้วมณีไปจากตน พญาช้างสารก็ไล่ตามจนทัน แต่ต้องเสียชีวิตลงและไปเกิดในสวรรค์

“ราชาเจ้า	พญาสารช้างใหญ่
หลับยิบยั้ง	คราวน้อยเล่าฝัน
ฝันว่า รัตนงแก้ว	มณีโชติลูกประเสริฐ

โจรหากเข้าสู่ห้อง	หอแก้วคุกคาม
ฝันว่า ตนพญาช้าง	ปบไล่นาโจร
เลยไปทัน	รวดเร็วมีแพ้
ฝันว่า ราชเจ้า	พระยาหลวงสดขั้ว ไปแล้ว
มรมิ่งเมียน	เมื่อฟ้าสู่สวรรค์”

(นางพมพอม, : 31)

ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความฝัน และการทำนาย มีมากับสังคมชนเผ่าไทอีสานตั้งแต่โบราณกาล จัดได้ว่าเป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจชนเผ่าไทอีสานไม่แพ้ความเชื่อเรื่องอื่น อิทธิพลแนวความเชื่อเรื่องนี้เห็นได้จากการที่ชนเผ่าไทอีสานในอดีตไม่ว่าจะทำการอะไรก็ตาม ต้องดูฤกษ์ยามก่อนทุกครั้ง เช่น การถอนข้าวกล้าในนา ก็ต้องถอนวันพฤหัสบดีจึงจะเป็นมงคล ทำให้ข้าวกล้าในนาออกงาม การแต่งงานก็ไม่ให้แต่งงานพุธ เพราะจะทำให้เกิดการหย่าร้าง หรือแม้แต่การสระผม การตัดเล็บ การเดินทาง เป็นต้น เหล่านี้ล้วนมีวันดีวันไม่ดีทั้งสิ้น สำหรับเรื่องความฝันนั้น ชนเผ่าไทอีสานเชื่อว่าจะมีเหตุการณ์เป็นไปตามที่ฝันไว้จริง คล้ายกับเป็นलगสังหรณ์บอกเหตุการณ์ล่วงหน้า เช่น ฝันว่าฟันหัก ญาติจะเจ็บป่วยหรือตายได้ ฝันว่าได้ดอกบัว จะพบเนื้อคู่ ฝันเห็นกษัตริย์ พระสงฆ์ จะมีโชค เป็นต้น สิ่งเหล่านี้น่าจะมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบังเอิญไปเกิดหลังจากที่ฝันในเรื่องนั้นๆ เข้า และเกิดขึ้นบ่อยๆ จนทำให้คิดได้ว่า เหตุการณ์ในอนาคตที่เกิดขึ้น น่าจะเป็นไปตามที่ฝันนั้นเหมือนที่ประสบมาแล้วในอดีต ถือว่าเป็นการรวบรวมเอาประสบการณ์มาเชื่อมโยงเข้ากับความฝันอีกต่อหนึ่ง ส่วนเรื่องหมอดูเป็นความเชื่อที่ผ่านยุคสมัยมาช้านานและเชื่อถือได้ จากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานจะเห็นได้ว่าแม้แต่กษัตริย์ก็ทรงเชื่อโหรในการทำนายทายทักเรื่องราวต่างๆ อันเกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่อยู่เหนือความสามารถของมนุษย์ก็ดี ความฝันก็ดี โหรจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดเรื่องราวที่อยู่นอกเหนือการคาดหมายของมนุษย์เหล่านี้ได้ และถือเป็นอันสิ้นสุดตามนั้น

ปัจจุบันความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ ยังได้รับการปฏิบัติ ขอมรบนับถือจากสังคมชาวอีสาน และมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบางที อาจดูเหมือนคนจะไม่ค่อยเชื่อเหมือนเดิม แต่ในความเป็นจริงแล้ว คนยังคงเชื่อในเรื่องเหล่านี้ เพียงแต่วิธีปฏิบัติหรือรูปแบบอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และมีความทันสมัยมากขึ้นเท่านั้น

4.3 สรุปและวิเคราะห์

แนวคิดเชิงอภิปรัชญาในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเป็นแนวคิดที่เกิดจากความเชื่อในอำนาจของผี และสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ เช่น ฟ้าผ่า ฝนแล้ง เป็นต้น ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของ

มนุษย์ และไม่อาจอธิบายถึงสาเหตุของปรากฏการณ์เหล่านั้นให้กระจ่างได้ จึงเชื่อกันว่าน่าจะมีผู้ที่
มีอำนาจบารมีคอยกำหนด ควบคุมธรรมชาติต่างๆ ให้เป็นไปตามที่พระองค์ต้องการ ซึ่งความเชื่อ
แบบนี้มีปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกสังคม โดยเฉพาะแต่สังคมอีสานเท่านั้น อาจแยกแนวคิดเชิงอภิปรัชญา
ของชนเผ่าไทอีสานได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

4.3.1 แนวคิดเชิงอภิปรัชญาของชนเผ่าไทอีสานมีลักษณะแบบวิญญาณนิยม

แนวคิดเชิงอภิปรัชญาของชนเผ่าไทอีสาน มาจากความเชื่อที่ว่า ผี คือ พญาแถน
เป็นผู้สร้างโลก มนุษย์ และธรรมชาติขึ้น โดยพระองค์จะคอยควบคุมให้โลก มนุษย์ ธรรมชาติ
ต่างๆ เป็นไปตามอำนาจของพระองค์ แนวคิดเช่นนี้เป็นลักษณะทฤษฎีผีสร้าง หรือวิญญาณนิยม
(Animism) เป็นทัศนะถือว่าในธรรมชาติมี วิญญาณ ผีสาว เทวดาสงสถิตอยู่ รวมถึงปรากฏการณ์
ทางธรรมชาติต่างๆ ล้วนเกิดจากการกระทำของ วิญญาณ และผีสาว เทวดา ทั้งสิ้น ทัศนะแบบ
วิญญาณนิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานนี้ ได้พัฒนาไปสู่ทฤษฎีสหัตถเทวนิยม
(Pantheism) ที่เชื่อว่าโลก และมนุษย์ ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ อย่างไร้จุดหมายปลายทาง แต่เกิดขึ้น
เพราะการรังสรรค์ของพญาแถน โดยพระองค์ทรงควบคุมให้โลก และมนุษย์ดำเนินไปตามแนวทาง
ที่พระองค์ทรงไว้ ตามระบบยึดคงดั้งเดิม ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับหลักจริยธรรม โดย
ไม่แบ่งแยกเด็ดขาดจากกัน และเชื่อว่าธรรมชาติต่างๆ ล้วนมีผีและเทวดาสงสถิตและปกปักรักษาอยู่
เพื่อให้มนุษย์เกรงกลัว ไม่กล้าทำลายธรรมชาติ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น เห็นธรรมชาติในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิต
เช่นเดียวกับมนุษย์ ตลอดจนรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างมีความพอดี และให้เกิด
ประโยชน์สูงสุด โดยที่โลก มนุษย์ ธรรมชาติ และผี มีปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบการพึ่งพาอาศัย
ไม่แยกส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นการเฉพาะ โดยทุกส่วนล้วนมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

4.3.2 แนวคิดเชิงอภิปรัชญาของชนเผ่าไทอีสานมีลักษณะแบบพุทธปรัชญา

แนวคิดเชิงอภิปรัชญาของชนเผ่าไทอีสานแบบพุทธปรัชญามี 2 ส่วนคือ ส่วนแรก
มาจากหลักอักษัตถุญสูตร ที่กล่าวถึงเหล่าอภิสรรพพรหมหลงใหลกลืนอายตน์ จึงพากันกินจวนดิน
ทำให้ร่างกายเศร้าหมอง ไม่เปล่งแสงเหมือนแต่ก่อน และเปลี่ยนสภาพเป็นคนธรรมดา ซึ่งเป็น
ความเชื่อของชาวบ้านที่นับถือพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป สำหรับวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่นำมา
ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไม่ปรากฏว่ามีเรื่องใดกล่าวถึงความเชื่อตามหลักอักษัตถุญสูตร ส่วนที่สอง ซึ่ง
ถือว่าสำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมอีสานมากที่สุด คือ แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรม ในวรรณกรรม
พื้นบ้านอีสาน ได้กล่าวถึงเรื่อง บุญ กรรม ที่ทำให้มนุษย์ไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ตามที่แต่ละคนได้
สั่งสมไว้ในอดีตชาติ และการสร้างกรรมใหม่เพื่อไปเกิดในภพภูมิที่ดีขึ้นต่อไป แนวคิดเรื่องกรรม
เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารตามหลักการของพุทธปรัชญา ที่ชน

เล่าให้อีสานเชื่อและยอมรับมากที่สุด โดยแนวคิดนี้จะปรากฏเด่นชัดในตัวละครที่โดดเด่นอยู่ในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง

แนวคิดเชิงอภิปราย ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานทั้ง 10 เรื่อง ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ และแยกเป็นประเด็นเพื่อให้เกิดความชัดเจนดังที่กล่าวแล้ว ในบทต่อไปจะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเชิงจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานทั้ง 10 เรื่อง